

μαγαγκόνι: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] το δένδρο *μαγαγκόνι* φύτεται στη Μεσημβρινή Αμερική και μάλιστα στις νήσους Βαγαμίες (Μπαχάμες). Είναι περίφημο για το ωραίο κόκκινο ευστίλβωτο ξύλο από το οποίο κατασκευάζουν τώρα στην Αγγλία, τη Φράνσα, τη Γερμανία και όλη σχεδόν την Ευρώπη τα ωραιότατα και πολυτιμότετα οικιακά σκεύη. Φυτρώνει σε κρημνούς, όπου υπάρχει, αλλά αυξάνεται ταχέως και ευσταθώς, ώστε η παχύτητα του κορμού του φτάνει τους 4 πόδες και οι ρίζες του είναι τόσο παχιές και δυνατές, ώστε διασχίζουν ακόμη και αυτούς τους βράχους. Γεννά άνθη μικρά και λευκά και καρποφορεί ωσειδή και ξυλώδη λωβό, ο οποίος στο άκρο ανοίγει και διασκορπίζονται ως φύλλα οι λεπτοί του σπόροι. Αποτελεί για την Αγγλία, Ολλάνδα και Χαμβούργο αξιόλογο εμπορικό είδος. Στην Αμερική κατασκευάζουν από αυτό και πλοία, τα οποία έχουν μεγαλύτερη διάρκεια ζωής από τα δρύινα. (σημ.: *ανακάρδιον, μαόνι, σουιετενία, acajou, mahagoni.*)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 1, Βιέννη 1810, σ. 1-2.

μαγχανήσιον (σαπώνιον υέλου): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] μέταλλο. Έχει χρώμα άσπρο με μεταλλική λαμπρότητα. Δύσκολα τήκεται. Είναι άχυμο, άοσμο, καύσιμο, έχοντας μεγάλη συγγένεια με το οξυγόνο. Βρίσκεται πάντοτε σε κατάσταση οξειδίου. Το χρώμα του ποικίλει αναλόγως των ουσιών με τις οποίες είναι ενωμένο. Συνήθως βρίσκεται με το σίδηρο και τα οξειδιά του προξενούν διάφορα χρώματα. Το οξείδιο του μαγχανήσιου χρησιμεύει στον καθαρισμό των υάλων από τις διάφορες κηλίδες. Για το λόγο αυτό ονομάζεται *σαπώνιον της υέλου*. (σημ.: *μαγγάνιο.*)

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 259-260.

μαγικός καθρέπτης (καθρέπτης κεραυνών): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] γυάλινη πλάκα, σκεπασμένη στις δύο επιφάνειες με φύλλο κασσιτέρου, αφήνοντας το διάστημα μεταξύ του φύλλου και του άκρου της πλάκας κατά ένα ή δύο δάκτυλα γυμνό από όλα τα μέρη. Βάζουμε την πλάκα πάνω σε τραπέζι για να έχει η κάτω επιφάνεια επαφή με τη γη ή βάζουμε κάτω από την πλάκα αλυσίδα, η οποία φτάνει ως τη γη, και μία άλλη στην πάνω επιφάνεια, που επικοινωνεί με τον αγωγό της μηχανής. Αν ηλεκτρισθεί και αγγίξει κανείς τις δύο επιφάνειες ή τις δύο αλυσίδες, θα τιναχθεί πολύ. Για να αποφύγει κανείς τον τιναγμό θα πρέπει για να την αγγίξει, να χρησιμοποιήσει ένα μεταλλικό τόξο.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 565.

μαγνήτης: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] μέταλλο σιδηρούν που έλκει άλλο μαγνήτη, σίδηρο ή σώματα που περιέχουν σίδηρο. Όταν ο μαγνήτης τεθεί σε θέση τέτοια ώστε να μπορεί

να περιστρέφεται χωρίς κανένα εμπόδιο, στρέφει τους πόλους τους προς τους πόλους του ουρανού. Αυτή η μαγνητική ιδιότητα αποτέλεσε την αιτία για την εύρεση του πολοδείκτου ή της μαγνητικής πυξίδας, ένα όργανο ναυτικό αναγκαϊότατο, χωρίς το οποίο οι άνθρωποι δεν μπορούν να επιχειρήσουν με ασφάλεια μακρινές θαλασσοπορίες.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μ., Κ., *Εισαγωγή Γενική της Γεωγραφίας...*, τόμ. Β', Βιέννη 1816, σ. 114.

μαγνήτης: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] ο σιδηροειδής λίθος, του οποίου οι πόλοι έχουν την ιδιότητα να έλκουν και να απωθούν το σίδηρο, το χάλυβα (*τζελίκι*) και όλους τους λίθους που έχουν ίδια φύση.

ΠΗΓΗ: Ιωαννίδου Π. Σμυρναίου, *Γεωγραφία Αστρονομική...*, Παρίσι 1825, σ. 17.

μαγνήτης: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] σιδηρώδης πέτρα, μέσα στην οποία βρίσκεται άλας και λάδι ενωμένα. Στα υλικά αυτά και όχι στην πετρώδη ουσία υπάρχει η μαγνητική δύναμη. Κάθε κομμάτι μαγνήτη έχει δύο πόλους, στους οποίους η ελκυστική δύναμη είναι μεγαλύτερη. Κινώντας έναν οποιονδήποτε μαγνήτη σε ρινίσματα σιδήρου, τα μόρια των ρινισμάτων που προσκολλώνται σ' αυτόν διευθύνονται προς τον έναν και τον άλλο πόλο και όσα είναι πάνω στο λοιπό σώμα σηκώνονται όρθια σαν ακάθια. Τα περισσότερα ρινίσματα τραβιούνται με περισσότερη ταχύτητα στους πόλους παρά στα άλλα μέρη του μαγνήτη.

ΠΗΓΗ: Ρήγα Βελεστινλή Θεεταλού, *Φυσικής Απάνδισμα...*, Βιέννη 1790, σ. 108 -112.

μαγνητική δύναμις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] δύναμη η οποία έχει θεωρηθεί από μερικούς φυσιολόγους ίδια με την ηλεκτρική. Αν και υπάρχει μεταξύ τους κάποια ομοιότητα, όμως είναι αδύνατον να πηγάσουν οι δύο αυτές ενέργειες από την ίδια πηγή. Γιατί η ηλεκτρική ύλη εκπέμπει φως και βρίσκεται σε όλα τα σώματα, κάτι το οποίο στην μαγνητική δεν έχει ακόμη παρατηρηθεί. Σε πολλούς τόπους όπου υπάρχουν πλούσια μεταλλεία σιδήρου, π.χ. Σβεκία, Νορβηγία, Σιβηρία, Σαξωνία, βρίσκεται σιδηρίτης λίθος, που φέρει το όνομα του μαγνήτη. Είναι μελανόχρους και έχει την ιδιότητα να έλκει προς αυτόν το σίδηρο και να τον κρατά με αρκετή δύναμη. Η έλξη αυτή φανερώνεται από μακριά. Η έλξη του μαγνήτη ήταν ήδη γνωστή στους παλαιότερους, όμως κανείς δεν φρόντισε να εξετάσει τις ιδιότητές του. Έτσι η περί μαγνήτου θεωρία είναι όλη νέα και βασίζεται σε ανακαλύψεις των νεωτέρων.

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Β', Βιέννη 1812, σ. 217-218.

μαγνήτις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] οδηγός όσων διαπλέουν μακρινά πελάγη ή επιχειρούν υπερπόντιες πορείες. Αποτελείται από σίδηρο, έλαιο και άλας. Τα αποτελέσματά της είναι θαυμαστά. Λέγεται και μάγνης, επειδή βρέθηκε σε αγρό της Μαγνησίας της Θεσσαλίας ή από το όνομα του ευρετή της. Δύο από τα σημεία της μαγνήτιδος αφορούν στους ουρανούς και ονομάζονται πόλοι (αρκτικός, ανταρκτικός) και η ευθεία που τους ενώνει ονομάζεται άξονας. Το επίπεδο που τέμνει κάθετα τον άξονα και στο μέσον του, ονομάζεται εξισωτής ή ισημερινός και κάθε ευθεία που κείται στο επίπεδο που διέρχεται δια των πόλων λέγεται μεσημβρινός.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Β', Λειψία Σαξωνίας 1767, σ. 226.

μαθηματική: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] η επιστήμη που ασχολείται με τη μελέτη του ποσού, με τη γενική έννοια του όρου.

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 1.

μαθηματική: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] κατά τον Δαμασκηνό τα Μαθηματικά είναι η μελέτη διακριτών ή συνεχών οντοτήτων, οι οποίες είτε είναι χωριστές (διακριτές) της ύλης είτε αχώριστες (συνεχείς), δηλαδή η μελέτη των αΐλων και υλικών οντοτήτων. Κατά τον Αμμώνιο, Αριθμητική είναι αυτή που εξετάζει τους αριθμούς και Γεωμετρία αυτή που εξετάζει τα μεγέθη και τα σχήματα. Η Μουσική ασχολείται με τις συμφωνίες των χορδών, κοιμίζει τα πάθη της ψυχής διεγείροντάς τη προς την αρετή. Η Αστρονομία ασχολείται με τις εποχές των αστερών. Κατά τον Βρυένιο η Αριθμητική είναι γνώση θεωρητική που εξετάζει τους αριθμούς ως προς τα πλήθη, τα είδη, τους λόγους, τις διαιρέσεις και συνθέσεις. Μουσική είναι η Αρμονική. Και Αρμονική είναι δύναμη καταληπτική των διαφορών που παρατηρούνται στους ήχους, προς το οξύ και το βαρύ. Η Γεωμετρία είναι επιστήμη που ασχολείται με μεγέθη συνεχή και ακίνητα και έχει συλλογιστική μεθόδο που διέπεται από αξιώματα. Κατά τον Μιχαήλ Ψελλό, η Μουσική είναι συμμετρία και αναλογία που ακολουθεί την αρμονία του παντός. Κατά τον Πτολεμαίο η Γεωγραφία είναι πιστή αποτύπωση του διαγράμματος του χώρου της γης (στεριάς) με όλα τα συμπεριλαμβανόμενα πάνω σ' αυτήν. Χωρογραφία είναι έκθεση των κατά μέρος τόπων, του καθενός χωριστά.

ΠΗΓΗ: Βλάχου Γερασίμου, *Αρμονία οριστική των όντων...*, Βενετία 1661, σ. 253-255.

Μακεδονία: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] περιοχή της Ελλάδος στην Ευρωπαϊά Τουρκία, καλή, υγιεινή και ως επί το πλείστον καρποφόρος χώρα. Αξιολογότερα όρη της ο Αί-

μος, Καστιγνάτης (Παγγαίον), Όλυμπος, Άθως, που ονομάζεται Άγιο Όρος. Σημαντικές πόλεις η Θεσσαλονίκη και οι Σέρρες.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 130.

μακρυνά ταξείδια ή θαλασσοπορία: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] ταξίδια προς τας Ανατολικάς ή τας Δυτικάς Ινδίας, τον Ειρηναιον Ωκεανόν (Ειρηνικό), τον Καναδάν, την Νεάγειων (Νέα Γη), την Γροενλάνδαν (Γροιλανδία) και τους λοιπούς αιγιαλούς και νήσους της Αρκτώας (Βορείου) και της Μεσημβρινής (Νοτίου) Αμερικής, τας Ασσώρας (Αζόρες), τας Καναρίας και τους λοιπούς αιγιαλούς και τόπους κειμένους επί τον Ωκεανόν έξω από τους πορθμούς των Γαδείρων (στην Ισπανία), της Γιβλιτέρρας (Γριβραλτάρ) και του Σούνδου (Ν.Α. Ασία). Τα λοιπά εννοούνται κοινά, συνήδη και κοντά. [Ο όρος είναι απόδοση στα ελληνικά του γαλλικού *Voyages de grand cours*.]

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδηξ της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 130.

Μάλτα: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] μεταξύ των μικρών νήσων της Ιταλίας, μέχρι τώρα (1808) βρισκόταν υπό τη διοίκηση του κληρικού τάγματος των Ιωαννιτών, το οποίο συγκροτείται από ευγενείς που φέρουν αιώνιο πόλεμο κατά των Τούρκων και των θαλασσιών κλεπτών. Αυτοί εξουσιάζουν στους περισσότερους ευρωπαϊκούς τόπους, καθώς και στη Γερμανία, όπου έχουν πολλά επίσημα αποκτήματα - αφιερώματα (Κομεντούρια) από τα οποία τρέφονται. Έχοντας την έδρα τους στη Μάλτα ονομάζονται και Ιππείς της Μάλτας. Κύριος της Μάλτας ήταν ο μέγας Μαέστρος (αρχηγός), τώρα όμως εξουσιάζεται από τους Άγγλους. Αν και η Μάλτα είναι ένας βράχος καλυμμένος με χώμα, παράγει βαμβάκι και τα κάλλιστα πορτογάλλεια (πορτοκάλια) του Κόσμου.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Κυριακού, *Σχολαστική Γεωγραφία...*, Βιέννη 1808, σ. 168-169.

μάννα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] φυτική ουσία σύνθετη από σάκχαρο, κόμμι και κάποια άλλη αηδή ύλη. Εξέρχεται σαν ιδρώτας από διάφορα δένδρα των θερμών κλιμάτων, όπως και το κόμμι. Τα ώριμα πεπόνια περιέχουν σακχαρότατη ύλη και καθάρσιο, που έχει μεγάλη ομοιότητα με το μάννα.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 330.

Μάντουα: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] Madrit, πόλη της Ισπανίας.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 165.

μάνωσις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] κατάσταση κατά την οποία τα πλήρη των μερών των σωμάτων (τα ελάχιστα σωματίδια) απομακρύνονται το ένα από το άλλο. (σημ.: αραίωση.)

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τὰ ἀρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 65.

μάρκα: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα μέτρησης βάρους του χρυσού και αργύρου στη Βενετία. Μια μάρκα ισοδυναμεί με $8 \frac{1}{4}$ ογγιές.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 11.

Μαρμαρική: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] περιοχή της βορείου Αφρικής, κοντά στην Αίγυπτο.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 63.

Μασσυλαιών Χώρα ή Νομαδική: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] περιοχή της Δυτικής Αφρικής στα μέρη της παλαιάς χώρας των Καρχηδονίων, η οποία περιλαμβάνεται στη χώρα του Αλγερίου.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 64.

μαστέλλο: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα βάρους για το κρασί στη Βενετία, προκειμένου για χονδρική πώληση. 1 μαστέλλο ισοδυναμεί με 7 σέκια.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 24.

Μαυρουσία ή Μαυρητανία (Μαρόκκο): [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] περιοχή της Αφρικής που εκτείνεται από τον Δυτικό Ωκεανό, κατά μήκος των παραλίων της Μεσογείου θάλασσης, ως το ποταμό Άμφαγαν (*Σουφφεγγάρ ή Ιθαδί Κιβίρ*).

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 64-65.

μεγαλέμποροι: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όσοι έμποροι εντός και εκτός της επικρατείας εμπορεύονται χονδρικώς για λογαριασμό τους ή και για λογαριασμό ξένων κατά παραγγελία. Και αυτή είναι η πρώτη τάξη των εμπόρων, η οποία στα εμπορικά βασίλεια απολαμβάνει και προνόμια τιμής και υπολήψεως.

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ερμής ο Κερδάως...*, τόμ. Α', Βενετία 1815, σ. 5.

μέγεθος: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] είναι οτιδήποτε δημιουργείται από την επανάληψη μιας αρχικής (βασικής) μονάδος.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Των Μαθηματικών Στοιχείων αι πραγματεΐαι...*, Λειψία της Σαξονίας 1767, σ. 3.

μέγεθος αμετάβλητον: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] μέγεθος που δεν επιδέχεται καμία αύξηση ή ελάττωση και μένει πάντοτε ίδιο. Τα αμετάβλητα μεγέθη συνήθως τα συμβολίζουμε με τα πρώτα γράμματα της αλφαβήτου, δηλαδή α , β , γ , κ.λπ.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Γ', Μόσχα 1799, σ. 201-202.

μέγεθος αποφατικόν ή αποθετικόν: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] το μικρότερο του μηδενός (*ουδενός*) μέγεθος. (σημ.: αρνητικό μέγεθος.)

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Γ', Μόσχα 1799, σ. 4.

μέγεθος καταφατικόν ή θετικόν: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] το μεγαλύτερο του μηδενός (*ουδενός*) μέγεθος. (σημ.: θετικό μέγεθος.)

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Γ', Μόσχα 1799, σ. 4.

μέγεθος μεταβλητόν: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] μέγεθος το οποίο επιδέχεται αυξομειώσεις. Τα μεταβλητά μεγέθη συνήθως τα συμβολίζουμε με τα τελευταία γράμματα της αλφαβήτου, δηλαδή φ , χ , ψ , κ.λπ.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Γ', Μόσχα 1799, σ. 201-202.

μεγίστη οπτική πυραμίς: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] πυραμίδα της οποίας η βάση περιλαμβάνει όλα όσα ο οφθαλμός μπορεί να δει. (σημ.: μέγιστο οπτικό πεδίο.)

ΠΗΓΗ: Ανθρακίτου Μεθοδίου, *Οδός Μαθηματικής...*, τόμ. Γ', Βενετία 1749, σ. 369.

μέθοδος: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η τάξη, ο τρόπος με τον οποίο γίνεται οποιοδήποτε πράγμα λέγεται μέθοδος. Έτσι υπάρχει μέθοδος του σπουδάζειν, μέθοδος του μανθάνειν, μέθοδος του εξετάζειν την αλήθειαν και μέθοδος του διδάσκειν. Οι Αρχαίοι ως μέθοδο εννοούσαν την τάξη και τον τρόπο του διδάσκειν κάτι σε κάποιον άλλο. Για να διδάξει κάποιος κάτι σε κάποιον άλλο, δύο μεθόδους μπορεί να χρησιμοποιήσει. Τη συνθετική και την αναλυτική. Συνθετική είναι η μέθοδος που αρχίζει από τα καθόλου και κατεβαίνει στα μερικά. Αναλυτική είναι αυτή που αρχίζει από τα μερικά και ανεβαίνει στα καθόλου.

ΠΗΓΗ: Κωνσταντά Γρηγορίου του Μηλιώτου, *Στοιχεία της Λογικής...*, τόμ. Β', Βενετία 1804, σ. 171.

μέθοδος αναλυτική: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] λέγεται και μέθοδος ευρέσεως και προχωρά με μία τάξη εκ διαμέτρου αντίθετη από εκείνη της συνθετικής. Αυτή αρχίζει από την εξέταση των μερικότερων πραγμάτων για να ανεβεί στα καθολικότερα. Σε αντίθε-

ση με τη συνθετική, στην οποία όλα ορίζονται, διαιρούνται και διανέμονται σε θεωρήματα, προβλήματα και πορίσματα, στην αναλυτική αντίθετα δεν χρησιμοποιείται σχεδόν κανένας ορισμός ή διαίρεση ούτε αναφέρονται καθόλου θεωρήματα, προβλήματα ή πορίσματα, αλλά όλα είναι συνέπειες και συνέχειες και αναπτύσσονται από την ανάλυση των ιδεών που λαμβάνονται σε μια θεωρία. Στη μέθοδο αυτή αντί να βάλει κανείς πρώτα τα ονόματα των πραγμάτων περί των οποίων γίνεται λόγος και να τα ορίσει, εκθέτει πρώτα τις απλές έννοιες και ιδέες από τις οποίες συνίστανται οι σύνθετες και έπειτα προσθέτει σε αυτές το όνομα. Αντί της διαιρέσεως αριθμούνται τα μέρη από τα οποία αποτελείται το όλο και έπειτα προστίθεται το όνομα του όλου. Στις αποδείξεις σπανιότατα χρησιμοποιούν συλλογισμό, αν όμως χρησιμοποιήσουν, πρώτα τοποθετείται η επιμέρους παρά η καθόλου πρόταση. Περισσότερο χρησιμοποιούν την επαγωγή και το σωρείτη. Θα πρέπει να γίνει σαφές ότι κατά τη χρήση της μεθόδου αυτής οι αναλύσεις που γίνονται θα πρέπει να είναι πλήρεις διότι αν, κατά την απόδοση της έννοιας ενός όρου, δεν περιλάβω κάποια ιδέα ή όταν απαριθμώ τα μέρη από τα οποία αποτελείται το όλο ή όταν κάνω επαγωγή, δεν αναφέρω έναν επαρκή αριθμό ειδών ή ατόμων, στα οποία ανήκει το κατηγορούμενο, που έχω να κατηγορήσω σε όλο το γένος ή αν σε όλες τις υπαλλάσσουσες επαγωγές ή τους σωρείτες δεν είναι όλες οι προτάσεις είτε καθ' εαυτές εναργείς είτε καλὰ αποδεδειγμένες, τότε όλες αυτές οι αναλύσεις χάνουν από μόνες τους την ισχύ τους και τίποτε δεν μπορεί να συμπερανθεί από αυτές.

ΠΗΓΗ: Κωνσταντά Γρηγορίου του Μηλιώτου, *Στοιχεία της Λογικής...*, τόμ. Β', Βενετία 1804, σ. 186-188.

μέθοδος (εξηγήσεως φυσικών φαινομένων): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] είναι i) η θεωρία δηλαδή η αναγωγή σε ένα γενικό κανόνα όλων των παρατηρήσεων και ii) το σύστημα δηλαδή μία αγχίνους και πιθανή υπόθεση, την οποία οι ίδιοι πλάθουμε και με την οποία προσπαθούμε να εξηγήσουμε όλα τα φαινόμενα της φύσης. Ο φυσικός φτάνει στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα χρησιμοποιώντας την πείρα και την παρατήρηση. Όταν αυτό δεν είναι δυνατόν, μπορεί να χρησιμοποιηθεί με προσοχή η αναλογία και η γεωμετρία, που ωστόσο πρέπει να εφαρμόζεται με φρόνηση σε μερικά μέρη της φυσικής, όταν θέλουμε να προσδιορίσουμε το μέγεθος των αποτελεσμάτων και αιτιών. Η φυσική πρέπει να ακολουθεί τους κανόνες του Νεύτωνος:

α) Να μη δεχόμαστε των φυσικών αποτελεσμάτων άλλες αιτίες, παρά μόνο όσες είναι αληθείς και ικανές για την εξήγηση των φαινομένων της φύσης. β) Τα ομοειδή φυσικά αποτελέσματα προέρχονται από την ίδια αιτία. γ) Όσες ποιότητες των σωμάτων δεν επιδέχονται αύξηση ή μείωση και αρμόζουν σε όλα τα σώματα, πρέπει να θεωρούνται ως γενικές ιδιότητες. δ) Στην πειραματική φιλοσοφία, όσες προτά-

σεις περί των φαινομένων συμπεραίνουμε εξ επαγωγής, πρέπει να τις θεωρούμε ως αληθείς ή έγγιστα αληθείς, έως ότου να βρούμε άλλες, οι οποίες θα πρέπει να βεβαιώσουν τις πρώτες ή να τις αναιρέσουν είτε να δείξουν ότι υπόκεινται σε κάποια εξαίρεση. Για να μην απατάται ο φυσικός θα πρέπει να χρησιμοποιεί στις παρατηρήσεις του εντελή όργανα, να επαναλαμβάνει πολλές φορές ένα πείραμα και όταν έχει ελάχιστα φαινόμενα, να μένει στην αμφιβολία και να μην αποφασίζει ευθύς.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 3-6.

μέθοδος επάλληλος (Άλυσος): [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] *τούτην την μέθοδον την εφεύρεν ένας Ολλανδέζος, η οποία είναι τόσον χρήσιμος, οπού κάθε λογαριασμόν, ημπορεί τινάς δι' αυτής να κάμη. Εις αυτήν όταν θέλη τινάς, σμίγει κάθε λογιών μονάδας (νομισματά), ζύγια, μέτρα και έτι άλλο, καθώς ο λογαρισμός το απαιτεί. Αι θέσεις αυτής της μεθόδου είναι αδιόριστοι, συμβαίνει να γίνουν εικοσιπέντε ή περισσότεροι, όχι όμως ολιγώτεροι από τρεις. Λέγεται μεν επάλληλος, διότι επάλληλος, ως άλυσον, έχει τις θέσεις. Από ό, τι λογής είδος και ονομασία αρχίσεις εις το δεξιόν, ανάγκη από τοιαύτην να αρχίσεις και εις το αριστερόν μέρος και εις ό, τι λογής ονομασίαν τελειώσεις εις το δεξιόν, από τοιαύτην αρχίζεις πάλι και εις το αριστερόν. Διαιρείται δε εις δύο στάσεις, δεξιά και αριστερά. Πάντοτε από την δεξιάν στάσιν αρχίζεις και πάλιν σε αυτήν τελειώνεις. Η δεξιά στάσις έχει πάντοτε μία θέση υπεράνω, ήτις είναι η αρχή δια τούτο και ουδέποτε ζευγάρια θέσεις έχει, ούτε 4, ούτε 6, ούτε 10 ή 12 θέσεις μπορείς να βάλεις, αλλά όλο μονές, ήγουν 3, 5, 7, κ.ο.κ... Η μέθοδος αυτή γερμανικά λέγεται Κέτεν Ρέχνουγγ και ιταλικά *la Catenna*.*

ΠΗΓΗ: Δημητρίου Θωμά του Σιατιστέως, *Χειραγωγός Έμπειρος της Πραγματείας...*, Βιέννη 1809, σ. 71.

μέθοδος συναλλαγής: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] λογαριασμοί που γίνονται με την μέθοδο των τριών ή την επάλληλον - αλυσιδωτή μέθοδο. Η μέθοδος αυτή λέγεται και ντεϊσι ή τράμπα και προκύπτει κατά την ανταλλαγή εμπορευμάτων. (π.χ. Όταν ένας άνθρωπος έχει 50 οκάδες μετάξι, συμφώνησε με κάποιον άλλον να δώσει προς ασλάνια 2 την οκά και να πάρει κρόκκον προς ασλάνια 30 την οκά. Να βρεθεί πόσες οκάδες κρόκο πρέπει να λάβει.)

ΠΗΓΗ: Δημητρίου Θωμά του Σιατιστέως, *Χειραγωγός Έμπειρος της Πραγματείας...*, Βιέννη 1809, σ. 263.

μέθοδος συνθετική: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η μέθοδος που αρχίζει από τα καθόλου και κατεβαίνει στα μερικά. Τη συνθετική μέθοδο χρησιμοποίησαν οι παλαιοί γεωμέτρεις και μάλιστα ο Ευκλείδης. Αυτός αρχίζει με τους ορισμούς όλων εκείνων των όρων

που είχε να χρησιμοποιήσει στα 6 πρώτα Βιβλία των *Στοιχείων* του, που περιέχουν την Επίπεδον Γεωμετρία, δηλαδή του σημείου, της γραμμής, της επιφανείας, του επιπέδου, των γωνιών, των σχημάτων, κ.λπ. Σ' αυτά ακολουθούν τα αιτήματα, δηλαδή ζητήματα εκείνων των πραγμάτων που μπορούν να γίνουν ευκολότατα, μετά τα αξιώματα, δηλαδή κάποιες αλήθειες γενικές που είναι σαφείς καθ' εαυτές. Τα αξιώματα τα διαδέχονται τα θεωρήματα και τα προβλήματα, δηλαδή μερικότερες προτάσεις, που δείχνονται δια των γενικότερων και η μία δια μέσου της άλλης. Και στο μεν θεώρημα προστίθεται εκείνο που πρόκειται να αποδειχθεί και έπειτα προστίθεται η απόδειξις, στα δε προβλήματα προστίθεται εκείνο που πρόκειται να γίνει και έπειτα εκτίθεται ο τρόπος κατά τον οποίο γίνεται και ακολούθως αποδεικνύεται ότι ορθώς έγινε. Από τα θεωρήματα και τα προβλήματα βγαίνουν τα συμπεράσματα που φυσικώς παράγονται από αυτά και που ονομάζονται πορίσματα. Και αν σε ένα θεώρημα ή πρόβλημα χρειάζεται να προστεθεί κάτι ή για να διασαφηνίσει καλύτερα ή για να κάνει μία επωφελή εφαρμογή, αυτό μπαίνει μαζί με τα πορίσματα και ονομάζεται σχόλιο. Αν σε κάποιο θεώρημα ή πρόβλημα είναι ανάγκη να χρησιμοποιήσει κανείς μια πρόταση που δεν είναι σαφής καθ' εαυτή και δεν εδείχθη προηγουμένως, αυτή ονομάζεται λήμμα. Αυτή είναι η τάξη που συνήθιζαν να κρατούν οι Γεωμέτρεις, από τους οποίους μερικοί και μάλιστα ο Βόλφιος θέλησαν να τη μεταφέρουν και σε άλλες επιστήμες. Από αυτό φαίνεται ότι η συνθετική τάξη είναι αυτή του συλλογισμού, στον οποίο αρχίζουν από μια καθολική πρόταση για να καταλήξουν σε μία επιμέρους και έπειτα να βγάλουν το συμπέρασμα. Στη μέθοδο αυτή είναι αναγκαίο να είναι ακριβείς οι ορισμοί και οι διαιρέσεις που προστίθενται.

ΠΗΓΗ: Κωνσταντά Γρηγορίου του Μηλιώτου, *Στοιχεία της Λογικής...*, τόμ. Β', Βενετία 1804, σ. 172-173.

μέθοδος των αναλογιών ή χρυσή: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] ο κανόνας με τον οποίο βρίσκεται αριθμός άγνωστος, ανάλογος προς τους δοθέντες αριθμούς. Για τη μεγάλη χρήση και ωφέλειά της η μέθοδος αυτή ονομάζεται χρυσή. Διαρείται σε απλή και σύνθετο. Απλή καλείται, όταν δοθέντων τριών αριθμών, ζητείται τέταρτος ανάλογος. Σύνθετος, όταν δοθέντων πέντε αριθμών, ζητείται έκτος ή δοθέντων επτά ο όγδοος. Κάθε μέθοδος διακρίνεται σε ευθεία και αντίστροφο.

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Πρόχειρος Αριθμητική...*, Βιέννη 1803, σ. 97-98.

μέθοδος των ε' (πέντε): [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] οι Ιταλοί την ονομάζουν *ρέγουλα ντε τζίνκουε*. Τη χρησιμοποιούμε όταν έχουμε πέντε γνωστούς αριθμούς και έναν άγνωστο. Για να τον βρούμε χωρίζουμε τους πέντε αριθμούς σε δύο ομάδες. Ο πρώτος και δεύτερος στην πρώτη ομάδα και οι άλλοι τρεις στη δεύτερη. Βρίσκουμε το γι-

νόμενο των αριθμών κάθε μιας ομάδας. Διαιρούμε το γινόμενο της δεύτερης ομάδας δια του γινομένου της πρώτης. Το πηλίκον είναι ο ζητούμενος άγνωστος αριθμός. (σημ.: σύνθετη μέθοδος, όταν τα ποσά είναι ανάλογα.)

ΠΗΓΗ: Γλυτζούνη Μανουήλ, *Βιβλίον Πρόχειρον τοις πάσι...*, Βενετία 1568, σ. 78.

μέθοδος των ζ' (επτά): [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] οι Ιταλοί την ονομάζουν *ρέγουλα ντεσέτε*. Τη χρησιμοποιούμε όταν έχουμε επτά γνωστούς αριθμούς και έναν άγνωστο. Για να τον βρούμε χωρίζουμε τους επτά αριθμούς σε δύο ομάδες. Ο πρώτος, δεύτερος και τρίτος στην πρώτη ομάδα και οι άλλοι τέσσερις στη δεύτερη. Βρίσκουμε το γινόμενο των αριθμών κάθε μιας ομάδας. Διαιρούμε το γινόμενο της δεύτερης ομάδας δια του γινομένου της πρώτης. Το πηλίκον είναι ο ζητούμενος άγνωστος αριθμός. (σημ.: σύνθετη μέθοδος, όταν τα ποσά είναι ανάλογα.)

ΠΗΓΗ: Γλυτζούνη Μανουήλ, *Βιβλίον Πρόχειρον τοις πάσι...*, Βενετία 1568, σ. 81.

μέθοδος των μεγίστων και ελαχίστων: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] εάν μιας καμπύλης οι τεταγμένες βαίνουν αύξουσες μέχρι ενός σημείου μετά το οποίο μειώνονται ή αντιστρόφως, η μέθοδος προσδιορισμού της μέγιστης (ελάχιστης) τεταγμένης ονομάζεται μέθοδος των μεγίστων ή ελαχίστων. (σημ.: εύρεση κρίσιμων σημείων.)

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Γ', Μόσχα 1799, σ. 252.

μέθοδος των τριών ανάπαλιν: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η μέθοδος υπολογισμού μεγέθους, όπως η μέθοδος των τριών με τρεις δεδομένους αριθμούς. Λέγεται *ανάπαλιν*, διότι όχι μόνο έχει τα ποσά αντιστρόφως, αλλά και επειδή *μεριστής* σε αυτή γίνεται ο τρίτος αριθμός αντί του πρώτου (στη μέθοδο των τριών). Είναι δε και *ανάματος*, γιατί άλλοτε μεν συμφωνεί η τρίτη θέση ως προς φύση και ονομασία με την πρώτη, άλλοτε δε όχι.

ΠΗΓΗ: Δημητρίου Θωμά του Σιατιστέως, *Χειραγωγός Έμπειρος της Πραγματείας...*, Βιέννη 1809, σ. 56.

μέθοδος των τριών η λεγομένη ανάπαλι: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] η μέθοδος των τριών, όταν τα ποσά είναι αντιστρόφως ανάλογα. Ο πρώτος αριθμός πολλαπλασιάζεται με τον δεύτερο και το γινόμενο τους διαιρείται με τον τρίτο αριθμό.

ΠΗΓΗ: Γλυτζούνη Μανουήλ, *Βιβλίον Πρόχειρον τοις πάσι...*, Βενετία 1568, σ. 76.

μέθοδος των τριών: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] αποτελεί το θεμέλιο όλων των μεθόδων. Σ' αυτήν περιέχονται οι μέθοδοι *σουμαρισμός* (πρόσθεση), *υφειλμός* (αφαίρεση), *πολλαπλασιασμός* και *μερισμός* (διαίρεση). Κατ' αυτήν γίνεται η *μέθοδος των*

πέντε, των επτά και η επάλληλος. Εις κοντολογίαν αυτή είναι η πλέον αναγκαιωτέρα και σπουδαιωτέρα και σπούδασον να τη μάθεις εντελώς. Λέγεται των τριών, επειδή τρεις είναι οι δεδομένοι αριθμοί (θέσεις ή στάσεις). Ο πρώτος είναι ο μεριστής, οι δε υπόλοιποι δύο πολλαπλασιάζονται ο ένας με τον άλλο και το γινόμενό τους (ο μεριζόμενος ποσός) διαιρείται με το μεριστή. Η τρίτη θέση μοιάζει με την πρώτη ως προς τη φύση και την ονομασία.

ΠΗΓΗ: Δημητρίου Θωμά του Σιατιστεύς, *Χειραγωγός Έμπειρος της Πραγματείας...*, Βιέννη 1809, σ. 47.

μέθοδος των τριών: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] ο κανόνας με τον οποίο από τρεις δοθέντες όρους βρίσκεται ο (ζητούμενος) τέταρτος, μέσω της γεωμετρικής αναλογίας. (σημ.: απλή μέθοδος των τριών.)

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Α', Μόσχα 1798, σ. 326.

μέθοδος των τριών: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] είναι πρώτη μέθοδος και κυρία πάντων των μεθόδων. Οι Ιταλοί την ονομάζουν *ρέγουλο ντελ τρι*. Αυτή η μέθοδος γίνεται με τρία μέρη ψηφίων (αριθμών). Οι δύο εξ αυτών είναι ομοειδείς, μιας φύσεως, ο πρώτος και ο τρίτος. Ο δεύτερος αριθμός πολλαπλασιάζεται με τον τρίτο και το γινόμενο τους διαιρείται με τον πρώτο αριθμό. (σημ.: μέθοδος των τριών με ανάλογα ποσά.)

ΠΗΓΗ: Γλυτζούνη Μανουήλ, *Βιβλίον Πρόχειρον τοις πάσι...*, Βενετία 1568, σ. 67.

μέθοδος φιλοσοφίας: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] οι φιλόσοφοι πολύ λίγο τιμούν τις υποθέσεις. Κάθε τι που στηρίζεται σε ατεκμηρίωτη υπόθεση και το συνεπαγόμενο συμπέρασμα θεωρείται ανάξιο του ονόματος της φιλοσοφίας. Έτσι αναζητούν τη θεμελίωση μιας αιτίας στην πείρα, κρίνοντας αναγκαίο να συμφωνούν οι μαθηματικές αποδείξεις με τον ορθό λόγο, να μην γίνονται δεκτές παρά μόνο σε περίπτωση έλλειψης πείρας, να είναι ικανές να δώσουν την αιτία των φαινομένων, να είναι δυνατές σε κάθε έλεγχο, να είναι πιθανές από την ίδια τους τη φύση, να είναι ελεύθερες από υποψία πρόληψης ή πάθους του συγγραφέα. Καλύτερες αποδείξεις είναι οι θεμελιωμένες στην πείρα.

ΠΗΓΗ: Γαζή Ανθίμου, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών...*, τόμ. Α', Βιέννη 1799, σ. 20-22.

μείζονες κύκλοι σφαιράς: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] οι κύκλοι που έχουν ένα και το αυτό κέντρο με το κέντρο της σφαιράς και τη διαιρούν σε δύο ίσα μέρη. Είναι ο Ισημερινός, ο Ζωδιακός, ο Ορίζων, ο Μεσημβρινός και οι δύο Κόλouroι.

ΠΗΓΗ: Νοταρά Χρυσάνθου, *Εισαγωγή εις τα γεωγραφικά και σφαιρικά*, Παρίσι 1716, σ. 16.

μελία η αερομελιφόρος (το μάνα): [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] ανήκει στα ιατρικά φυτά.

Το αερόμελι (μάνα), το οποίο πωλείται από τους φαρμακοπώλες ως καθάρσιο είναι ο πηγμένος και ξεραμένος χυμός ενός είδους μελίας. Το δένδρο αυτό φυτρώνει και στη Μεσημβρινή Γερμανία άγριο. Η γνήσια όμως πατρίδα του είναι η Νεάπολη, η Καλαβρία και η Σικελία. Γίνεται ως επί το πλείστον χαμηλό και σπάνια ξεπερνά τους 10-18 πόδες. Τα φύλλα του φυτρώνουν πτεροειδώς, τα δε λευκά και ηδύοσμα άνθη του θυσανοειδώς. Αυτοί που συλλέγουν το αερόμελι, χαράσσουν το φλοιό του δένδρου οριζοντίως και αυτό δακρύζει από τις χαραγές όλο το θέρος. Ο χυμός του μαζεύεται σε προσδεδεμένα κοιλωτά φύλλα και ξηραίνεται με τη μορφή πορτοκαλοκίτρινων βόλων. Στην Καλαβρία αποτελεί σημαντικό εμπορικό είδος και μονοπώλειο μόνο βασιλικό. Η γλυκιά οσμή και η ποιότητά του είναι αηδή.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 8, Βιέννη 1812, σ. 1-2.

μερική ή ίδια κινήσις σελήνης: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] γίνεται εκ δυσμών προς ανατολάς επί ενός κύκλου με κλίση 5 μοίρες προς την εκλειπτική. Η σελήνη κάνει έναν πλήρη κύκλο σε διάστημα 27 ημερών και $1/3$, που ονομάζεται περιοδική κυκλοφορία της σελήνης ή περιοδικός μήνας.

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Α', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 167.

μερισμός απλός: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η τέταρτη μέθοδος της αριθμητικής. Λέγεται μερισμός επειδή *μερίζει*, δηλαδή διαμοιράζει κάθε μέτρο σε όσα μέρη θέλεις. (σημ.: διαίρεση.)

ΠΗΓΗ: Δημητρίου Θωμά του Σιατιστέως, *Χειραγωγός Έμπειρος της Πραγματείας...*, Βιέννη 1809, σ. 13.

μερισμός με τζακίσματα: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] μέθοδος με την οποία διαιρούμε μικτούς αριθμούς (ακέραιους με τζακίσματα δηλαδή κλάσματα). Οι Ιταλοί την ονομάζουν *παρτίρ ντερούτσι*. (σημ.: διαίρεση μικτών αριθμών.)

ΠΗΓΗ: Γλυτζούνη Μανουήλ, *Βιβλίον Πρόχειρον τοις πάσι...*, Βενετία 1568, σ. 54.

μερισμός τζακίσμα με τζακίσμα: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] είναι η διαίρεση κλάσματος με κλάσμα.

ΠΗΓΗ: Γλυτζούνη Μανουήλ, *Βιβλίον Πρόχειρον τοις πάσι...*, Βενετία 1568, σ. 61.

μερισμός: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] ένα μέρος από τα τέσσερα της αριθμητικής, με το οποίο

μερίζεις κάθε μέτρο σε όσα μερικά θέλεις, δηλαδή διαμοιράζεις μία ποσότητα σε ίσα μερίδια. Τον μερισμό οι Ιταλοί ονομάζουν *παρτίρ*. (σημ.: διαιρέση.)

ΠΗΓΗ: Γλυτζούνη Μανουήλ, *Βιβλίον Πρόχειρον τοις πάσι...*, Βενετία 1568, σ. 28.

μέρος: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] μέγεθος ενός μεγέθους μικρότερο του συνολικού, που όταν επαναληφθεί αποδίδει το όλον.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Α. Τακουετίου Στοιχεία Γεωμετρίας μετά Σημειώσεων του Ουίστανος...*, Βιέννη 1805, σ. 162.

μεσέγγυον (σεκουέστρον): [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η παρακαταθήκη ενός πράγματος, που γίνεται από ένα ή πολλούς ανθρώπους, το οποίο βρίσκεται στα χέρια τρίτου και ο οποίος υπόσχεται να το αποδώσει μετά τη διάλυση της διαφοράς, αν αποφασισθεί. [Ο όρος *σεκουέστρον* είναι μεταφορά από τον αντίστοιχο γαλλικό *sequestre*.] (σημ.: παρακαταθήκη.)

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδηξ της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 213.

μεσημβρινός: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] ένας από τους μεγαλύτερους κινητούς κύκλους, που αρχίζοντας από τον ένα πόλο του Παντός (σύμπαντος), τον Αρκτικό και περνώντας από το κατά κορυφή σημείο του τυχόντος τόπου, τέμνοντας έπειτα τον Ισημερινό κατά ορθή γωνία και διαπερνώντας τον Ανταρκτικό πόλο και επιστρέφοντας πάλι στον Αρκτικό, χωρίζει όλη τη σφαίρα του κόσμου σε κάθε καιρό (εποχή) και κατοίκηση (τόπο) σε δύο ημισφαίρια ίσα, το Ανατολικό και το Δυτικό.

ΠΗΓΗ: Νοταρά Χρυσάνθου, *Εισαγωγή εις τα γεωγραφικά και σφαιρικά*, Παρίσι 1716, σ. 21.

μεσίται: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όσοι παρευρισκόμενοι στις αγορές και πωλήσεις και γενικώς στις συμφωνίες των εμπόρων, λαμβάνουν ως μίσθωμα - αμοιβή ποσοστό (επί τοις %), το οποίον ονομάζεται *μεσιτικόν*.

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ερμής ο Κερδώς...*, τόμ. Α', Βενετία 1815, σ. 7.

μεσίται ανταλλάγματος: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μεσολαβούντα, αναγνωρισμένα από το νόμο, άτομα που έχουν αποκλειστικά το δικαίωμα ναπραγματεύονται δημόσιες ομολογίες, να κάνουν για λογαριασμό τρίτου εμπορικές συμφωνίες συναλλαγματικών ή γραμματιών και κάθε είδους εμπορευματικών γραμματιών και να επιβεβαιώνουν τις τιμές τους. Μπορούν μαζί με τους μεσίτεςπραγματειών να κάνουν τις διαπραγματεύσεις και τη μεσιτεία αγοράς και πώλησης μεταλλικών υλών.

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 28-29.

μεσίται ανταλλάγματος και παραγματειών: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μεσολαβούντα, αναγνωρισμένα από το νόμο, άτομα για εμπορικές πράξεις. Διορίζονται από το βασιλέα και συναντώνται σε κάθε πόλη, όπου υπάρχει εμπορική λέσχη.

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 28.

μεσίται ασφαλειών: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όσοι συντάσσουν τα συμφωνητικά ή εγγυητικά ασφαλειών, μαρτυρούν την ισχύ τους με την υπογραφή τους, επιβεβαιώνουν την τιμή των ασφαλειών, για όλα τα δια θαλάσσης και ποταμού ταξίδια.

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 29-30.

μεσίται δια ξηράς και ύδατος αγωγίου: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] οι μόνοι οι οποίοι έχουν το δικαίωμα να κάνουν τη μεσιτεία των δια ξηράς και ύδατος μεταφορών.

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 31.

μεσίται ερμηνευταί - ναυαγωγοί: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όσοι κάνουν τη μεσιτεία των ναυλωμάτων. Σε περιπτώσεις διαφωνίας έχουν το δικαίωμα να παρουσιάζουν στα δικαστήρια τις δηλώσεις, τους ναυλωτικούς συμβιβασμούς και κάθε εμπορικό στοιχείο του οποίου η παρουσίαση - ερμηνεία κρίνεται αναγκαία και να επιβεβαιώνουν την τιμή του ναυλώματος. Στις διενέξεις επί εμπορικών υποθέσεων και για την υπηρεσία των τελωνίων, αυτοί είναι οι αποκλειστικοί ερμηνευτές σε όλους τους ξένους, ναυκλήρους, εμπόρους, ναύτες και άλλους θαλασσινούς.

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 30.

μεσίται πραγματειών: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μεσολαβούντα, αναγνωρισμένα από το νόμο, άτομα τα οποία έχουν το αποκλειστικό δικαίωμα της μεσιτείας των πραγματειών - εμπορευμάτων και της επιβεβαίωσης των τιμών τους. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν επίσης οι μεσίται ασφαλειών, οι μεσίται ερμηνευταί και ναυαγωγοί, οι μεσίται αγωγίου δια ξηράς και ύδατος.

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 29.

μεταβαλλόμενοι - νεφελώδεις αστέρες: [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ] αστέρες που εμφανίστηκαν και χάθηκαν εξ ολοκλήρου είτε αστέρες οι οποίοι χάνονται από χρόνο σε χρόνο ή αυξάνουν κατά μέγεθος και λιγοστεύουν έπειτα αισθητά. Υπάρχουν αστέρες που η περιγραφή τους δόθηκε από τους παλαιούς, αλλά σήμερα δεν φαίνονται πλέον. Και άλλοι που φαίνονται σήμερα εμφανώς, αν και δεν περιγράφηκαν από παλαιούς. Ένα μέρος των διαφορών αυτών μπορεί να αποδοθεί και στην απροσεξία των παλαιών παρατηρητών ή σε λάθος του καταλόγου τους, ο οποίος διεσώθηκε ως

μάς με πολλά σφάλματα στη *Μεγάλη Σύνταξη* του Πτολεμαίου. Οι παλαιότεροι συγγραφείς, όπως ο Όμηρος μετρούσαν 6 Πλειάδες, ο Πτολεμαίος 7, ισχυριζόμενος ότι ο 7ος φάνηκε πριν την πυρπόληση της Τροίας. Ίσως όμως η διαφορά προέκυψε από τη δυσκολία να τους διακρίνει και να τους μετρήσει με απλή παρατήρηση. Νέοι αστέρες φάνηκαν 125 έτη π. Χ., επί Ιππάρχου και 130 έτη μ. Χ., επί Αδριανού. Ο Φορτούνιος Λιτζέτης στο *Περί Νέων Αστέρων* αναφέρει ότι ο Κουσπιανός το 389 μ.Χ. παρατήρησε πλησίον του Αετού λαμπρό αστέρα που διατηρήθηκε για τρεις εβδομάδες και έπειτα χάθηκε. Περιφημότερος νέος αστέρας θεωρείται αυτός που εμφανίστηκε τον Νοέμβριο του 1572 σχηματίζοντας τέλειο ρόμβο με τους αστέρες α, β, γ, του αστερισμού της Κασσιόπης. Αυτός στην αρχή της εμφάνισής του υπερείχε σε λαμπρότητα από τον Σείριο αλλά άρχισε να λιγοστεύει από το Δεκέμβριο του 1572 έως ότου χάθηκε το Μάρτιο του 1754. Ο νέος αστέρας του Οφιούχου εμφανίστηκε στα τέλη Σεπτεμβρίου του 1604 και σύμφωνα με τον Κέπλερ δεν είχε καμμία παράλλαξη ή κίνηση ως προς τους άλλους αστέρες. Χάθηκε τον Σεπτέμβριο του 1605. Άλλοι τέτοιοι αστέρες είναι ο μεταβαλλόμενος του Κήτους, που παρατηρήθηκε από τον Φαβρίκιο το 1596, τρεις αστέρες μεταβαλλόμενοι στον Κύκνο, από τους οποίους σημαντικότερος είναι ο ονομαζόμενος χ στον Βάνερ και του οποίου παρατηρούνται ακόμη αλλοιώσεις. Ο Κιρχ σημείωσε τις φωτικές ποικιλότητες του το 1686. Ο Πιγόττ παρατήρησε τη μεγαλύτερη λάμψη του τον Αύγουστο του 1785. Στην ίδια κατηγορία ανήκει η κεφαλή της Μέδουσας, Αλγόλ, τις μεταβολές της οποίας παρατήρησε ο Γκούδρικ το 1783. Στη γενική αναθεώρηση του Ουρανού (από τον Λαλάνδ), που ξεκινά από το 1789, καταγράφεται ένας κατάλογος 30000 αστέρων, στον οποίο 136 αστέρες των παλαιών καταλόγων δεν βρίσκονται είτε επειδή χάθηκαν είτε επειδή απατήθηκαν οι παρατηρητές στις παρατηρήσεις και στους λογαριασμούς τους. Είναι δύσκολο να προσδιορισθεί ευκρινώς η αιτία για την οποία χάνονται ή μεταβάλλονται οι νέοι αστέρες. Οι Ριτζιόλης και Μπουλιώ θεωρούσαν ότι αυτοί είναι αστέρες που δεν ήταν φωτεινοί σε όλη τους την έκταση και των οποίων το σκοτεινό μέρος μπορούσε να γυρίσει προς εμάς κατά το μάλλον ή ήττον κατά την τροχική τους κίνηση, υπόθεση που φαίνεται πιθανή. Ο Μοπερτουής, στο *Λόγο του περί διαφόρων σχημάτων των άστρων*, 1732, αφού έδειξε ότι η τροχική κίνηση ενός άστρου πάνω στον άξονά του μπορεί να δημιουργήσει στο άστρο αυτό μια αξιόλογη επιπέδωση, χρησιμοποιεί το φαινόμενο αυτό για να εξηγήσει το φαινόμενο των μεταβαλλόμενων αστέρων.

ΠΗΓΗ: Φιλιππίδου Δ.Δ., *Επιτομή Αστρονομίας...*, τόμ. Α', Βιέννη 1803, σ. 167-171.

μέταλλα: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] μέρος των ορυκτών. Γεννιώνται και βρίσκονται στο εσωτερικό της γης. Υπερβαίνουν πολύ τα υπόλοιπα σώματα ως προς την αναλογία

της βαρύτητας, είναι διαλυτά και σφυρήλατα. Αυτή είναι ιδιότητα όλων των μετάλλων. Αλλά επειδή βρίσκονται στη γη και άλλα σώματα μεταλλοβαρή, κάποια αδιάλυτα, κάποια ασφυρήλατα, κατά τα άλλα όμως πολύ όμοια με τα μέταλλα, γ' αυτό ονομάστηκαν και αυτά ημιμέταλλα. Τα εκσκαπτόμενα μεταλλικά σώματα ονομάζονται ορυκτά, τα δε κατά μέρος αυτών τμήματα βώλακες. Τα μέχρι σήμερα γνωστά εντελή μέταλλα είναι: το χρυσίον, το αργύριον, η πλατίνα, μέταλλο που πρόσφατα βρέθηκε στην Αμερική, το χάλκωμα, ο κασσίτερος, το μολύβι, το σίδηρον. Τα δε ημιμέταλλα είναι: το αντιμόνιον ή στίμι, ο ψευδάργυρος, το βισμούθιον, το κοβάλτιον. Τα μέταλλα φαίνονται στους βώλακες καθαρά ή συμφυή.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 1, Βιέννη 1810, σ. 1-2.

μέταλλα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η κεκαυμένη γη, η αλατώδης παχεία ή η υδραργυρωτική. Τα μέταλλα δεν έχουν αρχή απ' αιώνας, αλλά τα βλέπουμε να γεννώνται στους κόλπους τη γης, πότε μόνα, πότε σύνθετα και οι τεχνήτες τα διαχωρίζουν. Εξαιρείται το μάλαγμα (χρυσός) και το ασήμι, που φυλάσσουν το ίδιο σ' αυτά φλογιστικό και καθώς δεν επηρεάζονται από τη φωτιά, το ύδωρ και τον αέρα, δεν διαχωρίζονται μήτε εκτείνονται μήτε γίνονται ασβέστη, όπως συμβαίνει σε άλλα μέταλλα, ακόμη και αν τα βράσει κανείς ένα χρόνο. Τα μέταλλα είναι 6: μάλαγμα, ασήμι, χάλκωμα, σίδηρον, καλαί, μολύβι. Από τους χυμικούς αντίστοιχα αυτά αποκαλούνται: Ήλιος, Σελήνη, Αφροδίτη, Άρης, Ζευς, Κρόνος.

ΠΗΓΗ: Ρήγα Βελεστινλή Θεταλού, *Φυσικής Απάνδισμα...*, Βιέννη 1790, σ. 108-109.

μέταλλα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] σώματα εύτηκτα και ευάγωγα, διαφέροντα ως προς τη στερότητα και το βάρος. Αναφέρονται επτά είδη μετάλλων, των οποίων οι κλίσεις και οι χαρακτήρες ορίζονται από τους χημικούς ως εξής: χρυσός, άργυρος, χαλκός, σίδηρος, κασσίτερος, μολυβδος, υδράργυρος.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 284.

μέταλλα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ουσίες αναγκαιότατες στη Χημεία, Φυσική, Ιατρική, στις τέχνες και γενικότερα στον ανθρώπινο βίο. Οι νεότεροι χημικοί αριθμούν 23 μέταλλα, τα οποία όλα είναι καύσιμα, δηλαδή ενώνονται με το οξυγόνο. Είναι απλά, γιατί μέχρι σήμερα δεν έχουν αναλυθεί σε απλούστερες ουσίες, γνωρίζονται από το βάρος, τη λαμπρότητα και τη σκιερότητά τους. Τα χρησιμοποιούν οι άνθρωποι ως καθρέπτες, για την αντανάκλαση των εικόνων των αντικειμένων. Ο κρυστάλλινος καθρέπτης είναι αποτελεσματικός όταν είναι σκεπασμένος με φύλλο κασσιτέρου ή υδραργύρου, ενώ οι χάλυβες γίνονται καθρέπτες για τα τηλεσκόπια.

Τα γνωστά μέταλλα διακρίνονται σε 5 τάξεις: 1) άθραυστα, ευάγωγα και επιτήδεια να γίνουν οξέα, όπως αρσενικό, τουγγίστενο, μολυβδαίνη, χρώμιο, κολόμβιο, ταντάλιο, 2) εύθραυστα που γίνονται μόνο οξειδία, όπως κοβάλτιο, βισμούτι, νίκολο, μαγγανήσιο, στίμμι, τιτάνιο, ουράνιο, τελλύριο, 3) ημιευάγωγα, τα οποία γίνονται μόνο οξειδία, όπως ψευδάργυρος, υδράργυρος, 4) πολύ ευάγωγα, τα οποία εύκολα γίνονται οξειδία, όπως μόλυβδος, σίδηρος, χαλκός, κασσίτερος, 5) πολύ ευάγωγα, που δύσκολα γίνονται οξειδία, όπως άργυρος, χρυσός, λευκόχρυσος. Αναλόγως με το αν τα μέταλλα είναι ευάγωγα ή μη, διακρίνονται σε μέταλλα, που είναι ευάγωγα και ημιμέταλλα που είναι μη ευάγωγα.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 199-211.

μεταλλόδενδρα: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] τα μικροσκοπικά παρατηρήματα φανερώνουν ότι τα διαλυόμενα μέταλλα σχηματίζουν σε κάποιες περιστάσεις ωριότατους κρυστάλλους, οι οποίοι ονομάζονται μεταλλόδενδρα. Τέτοια είναι το δένδρον της Αρτέμιδος ή αργυρόδενδρον, το χαλκόδενδρον, το κασσιτερόδενδρον.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 10, Βιέννη 1812, σ. 1-2.

μεταπράτται: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όσοι αγοράζοντας χονδρικώς εμπορεύματα, τα μεταπωλούν στην ίδια πόλη. Αυτοί στις ευρωπαϊκές διαλέκτους ονομάζονται και *Σπεκουλατώροι*. [Απόδοση του γαλλικού όρου *speculateur* που σημαίνει κερδοσκόπος.]

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ερμής ο Κερδώς...*, τόμ. Α', Βενετία 1815, σ. 6.

μεταφυσικαί δόξαι νεωτέρων χρόνων φιλοσόφων Γερμανίας: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] Ο Ουόλφιος (Wolff) πρώτος έδωσε στο μέρος αυτό της Φιλοσοφίας, τη Μεταφυσική, επιστημονική μορφή και τη διαίρεσε σε 4 μέρη (*Οντολογία, Κοσμολογία, Ψυχολογία, Θεολογία*). Άρχισε από τις γενικότατες υλικές αρχές και δι' αυτών προσπάθησε να αποδείξει το τι ήν είναι (*ουσία*) του Κόσμου και της Ψυχής, την ύπαρξη του Θεού και των υπερφύων του ιδιοτήτων. Αυτή τη μέθοδο ακολούθησαν αργότερα όλοι σχεδόν οι Μεταφυσικογράφοι της Ευρώπης. Ο Κάντιος βλέποντας αναμειγμένα τα εκ του υποκειμένου με τα εκ του αντικειμένου θεωρούμενα, επιχείρησε πρώτος να τα διακρίνει το ένα από το άλλο και συνέγραψε την περίφημη *Κριτική του καθαρού Λόγου (Kritik der reinen Vernunft, Riga, 1781)*. Στο σύγγραμμά του αυτό έκρινε ότι τα πράγματα τα γνωρίζουμε μόνο κατά τις προσβολές, τις οποίας μας ενδιεγείρουν. Χαρακτήρησε ως εκ των προτέρων, όσα είναι αναγκαία και απαραίτητα σε κάθε άνθρωπο. Έδειξε ότι ο τόπος και ο χρόνος είναι το είδος και

η μορφή των αισθημάτων. Στην πείρα και στο μερικό εμφανίζονται ευκρινώς *το εκ των προτέρων* και *το καθόλου* και με τον τρόπο αυτό άνοιξε νέο δρόμο στους μεταγενέστερους να εξετάσουν βαθύτερα τη φύση του ανθρώπου, στην οποία μπορούν να στηριχθούν ακλόνητα τα θεμέλια των μεταφυσικών θεωριών. Παριστώντας τον *θεωρόν άνθρωπον* (το υποκείμενο) χωριστά από τα *θεωρούμενα πράγματα* (το αντικείμενο), άφησε την μεταξύ αυτού και των πραγμάτων σχέση να την ερευνηθούν άλλοι. Δεν υπήρξε προστάτης της *εννοηματικής δόξης* (του ιδεαλισμού), *αλλ'* απέδωσε στα αντικείμενα πραγματικότητα, όπως φαίνεται από το σύγγραμμά του το επιγραφόμενο *Prolegomena eis πάσαν μέλλουσαν Μεταφυσικήν* (*Prolegomena zu einer jeden kunftigen Metaphysik, Riga 1783*), όπου αποδέχεται το πραγματικό, το οποίο υπόκειται ως βάση στα φαινόμενα. Ο Φίχτερος προσπαθώντας να καταστήσει *εναργή επιστήμη* την Κριτική Φιλοσοφία, γέννησε την *εννοηματική δόξαν* (ιδεαλισμό), σύμφωνα με την οποία το αντικείμενο *εμπεριέχεται* στο υποκείμενο και *γεννιέται* εξ αυτού δι' *ενεργείας*, κατά την οποία *υπό του Εγώ τίθεται το Ουκ Εγώ*. Ο Σχέλλιγγος προσπάθησε να κατασκευάσει *εννοηματικώς γνώση κατ' ύλην και κατ' είδος*. Σύμφωνα με αυτόν το υποκείμενο και το αντικείμενο ταυτίζονται *απολύτως* στην νοητική εποπτεία. Με αυτή την άποψη περί της απόλυτης ταυτότητας του υποκειμένου και του αντικειμένου προσπάθησε ο Σχέλλιγγος να προσδιορίσει την ουσία του *απολύτου*. Το υποκείμενο χωρίς το αντικείμενο και το αντικείμενο χωρίς εκείνο είναι *μηδέν*, υποστήριξε ο εκ Γοτtingης φιλόσοφος Βουτερβέκιος. Η απόλυτη ταυτότητα δεν είναι ούτε αντικείμενο ούτε υποκείμενο ούτε ταυτότητα των δύο, *αλλά επανάληψη της διανοίας που εφαρμόζεται στην ύλη*, κατά την άποψη του Βαρδιλίου, η οποία ονομάστηκε *Realismus Rationalis*. Η σχέση του υποκειμένου προς το αντικείμενο μπορεί να γίνει αντιληπτή στο υποκείμενο, *αλλά όχι και να εξηγηθεί εντελώς*, θεώρησαν οι Πλάτνερος και Σχούλτσος (Schulze). Ο Ιάκωβος, *ανήρ επίσημος και θρησκευτικός, ομόσας πόλεμον κατά της θεωρίας*, υποστήριζε ότι ο αισθητός κόσμος μας *αναγγέλλει* δια των αισθητηρίων το Θεό, την Πρόνοια, την Ελευθερία, την Αθανασία, τη Χρηστοθήθεια και όλα τα υπέρ *αίσθησιν*. Ο Βιλέλμος Τραυγόττιος Κρύγιος, υποθέτει ως *πραγματική αρχή* της Φιλοσοφίας το *Εγώ*. Ως *ειδική αρχή των γνώσεών μας λαμβάνει το Εγώ εμί ενεργός*, η οποία αποδεικνύεται από τη συνείδηση του καθενός. Αυτή είναι η αρχική και *διαβατική σύνθεση* του είναι και του ειδέναι. Ούτε το *εννόημα* (ιδέα) είναι προ του πράγματος, ούτε το *πράγμα* είναι προ του *ενοήματος* (ιδέας), *αλλά υπάρχει μια αρχική σύνθεση των δύο*, η οποία λαμβάνεται ως *ανερμήνευτη και ανεξήγητη*. Αυτές είναι οι κυριότερες απόψεις των Νεωτέρων Φιλοσόφων, οι οποίες θεωρούνται ως *βάσεις των Μεταφυσικών Πραγματειών*. Θεωρούμενες από πολλούς ως *αρχές και βάσεις προτάσσονται* από τη Φιλοσοφία σε *χωριστή πραγματεία*, την

οποία οι Γερμανοί ονομάζουν Θεμελιώδη Φιλοσοφία (*Fundamentalphilosophie*) ή Κρηπίδα Φιλοσοφίας.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Γ', Βιέννη 1819, σ. 4-7.

μεταφυσική: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η επιστήμη των αρχικών νόμων, σύμφωνα με τους οποίους ο άνθρωπος γνωρίζει τα αντικείμενα και η οποία ασχολείται όχι με τα εκ των υστέρων γινωσκόμενα, αλλά με όσα στις γνώσεις μας είναι εκ των προτέρων προσδιορισμένα. Το όνομα Μεταφυσική, το οποίο δεν είναι ακριβώς ελληνικό αλλά έργο των Σχολαστικών του παρακμάσαντος ελληνισμού, πλάστηκε από τα Αριστοτελικά συγγράμματα, τα οποία επιγράφονται *Τα μετά τα φυσικά*. Η πρόθεση *μετά* λοιπόν χρησιμοποιήθηκε για να σημάνει τοπική τάξη και τίποτε περισσότερο. Το εκ των προτέρων για τις γνώσεις μας προσδιορισμένο δεν είναι τίποτε άλλο, παρά οι αρχικοί και διαβατικοί νόμοι των ανθρωπίνων γνώσεων, οι κανόνες κατά τους οποίους ο άνθρωπος οδηγείται από την ίδια του τη φύση στο να γνωρίσει τα αντικείμενα. Κύριο έργο λοιπόν της Μεταφυσικής είναι να προσδιορίσει τους αρχικούς αυτούς νόμους και κανόνες, οι οποίοι είναι τα απαραίτητα μέσα, δια των οποίων γνωρίζει ο άνθρωπος οποιοδήποτε γνωστό αντικείμενο. Η Μεταφυσική ασχολείται με τους κανόνες του γινώσκουν τα αντικείμενα αυτά, δια των οποίων προσδιορίζεται η ύλη των διανοημάτων (σκέψεων). Διαφέρει από τη Λογική, η οποία εξετάζει μόνο τους κανόνες του διανοείσθαι, χωρίς να παρατηρεί τα αντικείμενα, τα οποία είναι η ύλη της διανοίας. Έτσι η μεν Λογική μπορεί να ονομασθεί θεωρητική κατ' είδος φιλοσοφία, η δε Μεταφυσική θεωρητική καθ' ύλην φιλοσοφία. Η Λογική μοιάζει με Συμβολικό Λογισμό, στον οποίο δεν παριστάνονται προσδιορισμένα πράγματα. Η Μεταφυσική μοιάζει με Πραγματικό Λογισμό, ο οποίος λογαριάζει προσδιορισμένα αντικείμενα. Η πρώτη έχει προς τη δεύτερη το λόγο που έχει η Γραμματική προς το Λεξικό. Η Γραμματική διδάσκει τους τύπους και το είδος της γλώσσας, το Λεξικό μας δίνει την ύλην της. Χρησιμοποιώντας τη Γραμματική και το Λεξικό μπορούμε να γράψουμε κάθε υπόθεση ή να την εκφράσουμε σε οποιαδήποτε γλώσσαν. Με τη Λογική και τη Μεταφυσική μπορούμε να εκθέσουμε κάθε ιδιαίτερη επιστήμη. Σόλοικος και βάρβαρος γίνεται ο λόγος με την έλλειψη της Γραμματικής και του Λεξικού. Εσφαλμένη και άτακτη γίνεται κάθε επιστήμη χωρίς τους συλλογιστικούς κανόνες και τις αρχές της Μεταφυσικής. Η Μαθηματική και η Φυσική χρειάζονται την *ασάλευτη στερέωση* της Μεταφυσικής. Η Μεταφυσική αναλαμβάνει αφηρημένα το είδος ή τη μορφή της γνώσης και οδηγείται από τη θεωρία των αρχικών και διαβατικών κανόνων του γινώσκουν. Ο Καντ (*Kritik der reinen Vernunft*) διαίρεσε την επιστήμη αυτή σε Μεταφυσική της φύσεως και Μεταφυσική των ηθών, που ερευνώνται από την Πρακτική Φιλοσοφία. Η Μετα-

φυσική μπορεί να εκθέσει τις αρχές της ή καθ' εαυτές και απροσδιορίστως, όταν αυτές αποβλέπουν στα αντικείμενα εν γένει (*Καθάρᾳ Μεταφυσικῇ και Οντολογία*) ή σχετικῶς, όταν αυτές αναφέρονται σε μερικά και προσδιορισμένα αντικείμενα (*Εφαρμοσμένη*). Τῆς Εφηρμοσμένης τμήματα είναι δύο: α) το Περί τῆς αισθητῆς φύσεως και β) το Περί τῆς υπέρ αἰσθησιν. Αὐτῆς τα μέρη είναι τρία: Κοσμολογία, Ψυχολογία, Θεολογία. Συντάσσοντας αὐτά μεταξύ τους θεωροῦμε ὅτι πέντε εἶναι τα μέρη τῆς Μεταφυσικῆς: Οντολογία, Περί τῆς αισθητῆς Φύσεως, Ψυχολογία, Κοσμολογία, Μεταφυσικῆ Θεολογία. Οἱ παλαιοὶ δὲν πραγματεύθησαν τὴ Μεταφυσικὴ ὡς ἰδιαίτερη φιλοσοφικὴ επιστῆμη, ἀλλὰ μόνον τὴ Φυσικὴ αναμειγμένη με τὶς θεωρίαι τῆς Μεταφυσικῆς. Τὴ δὲ Φυσικὴ τὴ θεωροῦσαν ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ τρία μέρη τῆς Φιλοσοφίας (*Λογικῆ, Φυσικῆ, Ἡθικῆ*). Ἡ διαιρῶντας τὴ Φιλοσοφία σε πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ, υποδιαιροῦσαν τὴ θεωρητικὴ σε Λογικὴ καὶ Φυσικὴ. Εἶχαν ἐπομένως οἱ παλαιοὶ μόνον Φυσικὴ καὶ ὄχι Μεταφυσικὴ, ἀν καὶ δὲν ἀγνοοῦσαν τὶς μεταφυσικὰς θεωρίαι. Στους μεταγενέστερους χρόνους χωρίσαν τὴ Φυσικὴ ἀπὸ τὴ Φιλοσοφία καὶ ἀντ' αὐτῆς εἰσήγαγαν τὴ Μεταφυσικὴ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν προσδιόριζαν ἀκριβῶς τὴν επιστῆμη αὐτὴ καὶ τὴν πραγματεύονταν χωρὶς τὴν ἀπαιτούμενη κρίση, ἔφτασε νὰ καταστῆ αὐτὴ πηγὴ ἀκαταπαύστων θορύβων καὶ λογομαχιῶν μεταξύ τῶν Δογματικῶν καὶ Σκεπτικῶν καὶ κανεὶς δὲν γινώριζε ευκρινῶς τί επιστῆμη εἶναι. Ἄλλοι τὴν ὀρίζαν ὡς επιστῆμη τῶν γενικότατων λογικῶν ἀληθειῶν, ἄλλοι ὡς επιστῆμη γενικότατων νόμων τῆς φύσεως καὶ ἄλλοι ὡς επιστῆμη τῶν πρώτων καὶ γενικότατων ἀρχῶν, κ.λπ. Ὁ Οὐόλφιος πρῶτος ἔδωσε στὸ μέρος αὐτὸ τῆς Φιλοσοφίας επιστημονικὴ μορφή καὶ τὴ διαίρεσε σε 4 μέρη (*Οντολογία, Κοσμολογία, Ψυχολογία, Θεολογία*). Ἄρχισε ἀπὸ τὶς γενικότατες υλικὰς ἀρχὰς καὶ δι' αὐτῶν προσπάθησε νὰ ἀποδείξει τὸ τι ἦν εἶναι τοῦ Κόσμου καὶ τῆς Ψυχῆς, τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν υπερφύων τοῦ ἰδιοτήτων. Τὴ μέθοδο αὐτὴ ἀκολούθησαν ἀργότερα ὅλοι σχεδὸν οἱ Μεταφυσικογράφοι τῆς Ἑυρώπης, ὅπως οἱ Κάντιος, Φίχτερος, Σχέλλιγγος, Βουτερβέκιος, Βαρδῖλιος, Πλάτνερ, Σχούλτσος, Ιάκωβος, Κρῦγιος.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Γ', Βιέννη 1819, σ. 1-3.

μεταφυσική: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] *ἐξερχόμενος ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν χειρῶν τῆς φύσεως ἐπικοινωνεῖ με αὐτὴ δια τῶν πέντε αἰσθήσεων, δεχόμενος ἠδονικὰς ἢ ἀλγεινὰς προσβολὰς ἀπὸ τὰ περὶ εαυτὸν σώματα. Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ στιγμὴ που θα γεννηθεῖ εἶναι ὑποκείμενο τῶν ἐξωτερικῶν σωμάτων. Ὅμως τὸ θέατρο αὐτὸ τῆς φύσεως, ἐκτυλίσσοντας τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου κάνει ορατὰς καὶ ἄλλες δυνάμεις, ὅπως τὴ μνήμη, τὴ φαντασία, τὸ λογικὸ καὶ τὴ συνείδηση, που ἀποτελοῦν τὰ ἄλλα μέσα ἐπικοινωνίας τοῦ με τὴ φύση. Ἐτσι ἡ διάνοια ἢ ἡ χρεια τοῦ συλλογίζεσθαι γίνεται ἀναγκαία στὸν ἄνθρωπο ὅσο καὶ οἱ φυσικὰς τοῦ ἀνάγκης. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος φύσει*

του ειδέναι ορέγεται και αποφεύγει την άγνοια. Και καθώς είναι φύσει λογικό ον στρέφεται εκ φύσεως προς τη φύση, αποκτώντας νέες σχέσεις και αναφορές προς αυτή. Στρεφόμενος προς τον εξωτερικό κόσμο, ζητεί τρόπους να μάθει τους λόγους των φαινομένων που κατά το Σιμωνίδη είναι ιδιον μόνον του Θεού. Οι γνώσεις του ανθρώπου θα μπορούσαν να θεωρηθούν είτε ατομικές και γενικές ή καθόλου είτε περί των αρχών και αιτίων των φαινομένων, πράγμα που λέγεται επιστήμη. Και επειδή τα φαινόμενα είναι όχι μονοειδή αλλά πολλών ειδών και οι επιστήμες πολλές. Η επιστήμη λοιπόν των λόγων των επιστημών και των τεχνών ονομάζεται Μεταφυσική. Εκάστη των επιστημών και τεχνών έχει μια δική της Μεταφυσική, δηλαδή δικές της αρχές και λόγους και αν ρωτήσεις έναν αστρονόμο, οπτικό, γεωμέτρη ή ζωγράφο, ο καθένας τους θα σου εκθέσει τη Μεταφυσική της δικής του τέχνης και επιστήμης. Επειδή οι επιστήμες και οι τέχνες δεν είναι τίποτε άλλο παρά ανθρώπινες γνώσεις ενυπάρχουσες στον εγκέφαλο, επόμενο είναι η θεωρία των λόγων των επιστημών να είναι συνώνυμη με τη θεωρία των λόγων των ιδεών ή των γνωστικών του ανθρώπου δυνάμεων. Όστε η πραγματεία των ψυχικών δυνάμεων ή ενεργειών, δηλαδή των ιδεών δεν είναι τίποτε άλλο παρά Μεταφυσική. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπάρχει και Μεταφυσική της Μεταφυσικής και αυτή θα μπορούσε να είναι η γνώση της ψυχής και του Θεού, διότι ο Θεός αποτελεί την αρχή και αιτία των πάντων, ορατών και αοράτων. Όπως των λοιπών επιστημών εφευρέτες υπήρξαν οι Έλληνες, έτσι και της Μεταφυσικής αυτοί συνέστησαν συστήματα περί των πρώτων αρχών. Καθώς ο άνθρωπος πρόσκειται στη γνώση και θεωρία των εξωτερικών σωμάτων, η γνώση του εαυτού είναι πολύ δυσκολότερη. Και στη δυσκολία του πράγματος προστέθηκε με το χρόνο και η αδολεσχία των σοφιστών, που δαπανούν το πολύτιμο κτήμα του ανθρώπου, το χρόνο, σε μαρές συζητήσεις και ακυρολογίες, για το αν οι καθολικές ιδέες είναι ουσίες, αν η ύλη είναι άναρχη, αν υπάρχει κενό, αν υπάρχει κίνηση κ.λπ. Σήμερα εξοστρακίζοντας οι μεταφυσικοί όλες αυτές τις συζητήσεις, δεν εκθέτουν τίποτε άλλο παρά τα εν ανθρώπω φαινόμενα, όπως οι αστρονόμοι τα εν ουρανώ, ζητώντας όπου είναι δυνατόν το λόγο και την αρχή των φαινομένων. Καθώς ο άνθρωπος δεν είναι μόνο αισθητικός αλλά και λογικός, είναι φανερό ότι διαμορφώνεται και άλλη πραγματεία περί των γνωστικών της ψυχής δυνάμεων ή ιδεών, η οποία εξεταζόμενη από διαφορετική σκοπιά, έλαβε τρεις ονομασίες: Ιδεολογία, Γενική Γραμματική και Λογική. Αν εξετάσουμε πώς ο άνθρωπος αποκτά τις εικόνες των όντων και γνωρίσουμε ότι αυτές είναι πολυειδώς διάφορες, αυτό λέγεται από τους νεότερους Ιδεολογία. Επειδή οι ιδέες δεν έγιναν μάταια ώστε να μένουν ενταφιασμένες στον εγκέφαλο ενός ατόμου, αλλά γίνονται αισθητές και στους άλλους δια των σημείων ή λέξεων, κατά τούτο θεωρούμενες οι ιδέες λέγονται Γραμματική. Επειδή όλα τα έθνη είναι μιας και της αυτής φύσεως,

δηλαδή όλοι οι άνθρωποι έχουν τις αυτές ιδέες, γενικές και μερικές, αφηρημένες και συγκεκριμένες, γι' αυτό κάνουμε λόγο για Γενική Γραμματική. Αν κανείς αντί να εξετάζει απλώς τις ιδέες, τις εξετάζει κατά το είναι, δηλαδή αν είναι βέβαιες ή όχι, πιθανές, δυνατές κ.λπ. τότε κάνουμε λόγο για Λογική. 'Ωστε ένεκα των ιδεών έχουμε τρεις πραγματείες: Ιδεολογία, Γενική Γραμματική και Λογική. Αλλά επειδή η Ιδεολογία μπορεί να θεωρηθεί με δύο τρόπους, μπορεί να λάβει και άλλο όνομα. 'Όταν οι ιδέες εξετάζονται καθ' εαυτές, τότε η θεώρηση αυτή ονομάζεται Ιδεολογία. 'Όταν εξετάζονται επί των όντων, λαμβάνει το όνομα Οντολογία. Η θεωρία των αισθητικών και γνωστικών του ανθρώπου δυνάμεων δεν είναι λοιπόν τίποτε άλλο παρά μεταφυσική των εκουσίων και ακουσίων κινήσεων του. Αλλά επειδή το αίτιο των εκουσίων του ανθρώπου κινήσεων ονομάζεται βούληση, φυσικώς έπεται ότι το βούλεσθαι είναι ουσιωδώς διάφορο από το αισθάνεσθαι και διανοείσθαι. Η εξέταση όλων αυτών των δυνάμεων: αισθήσεων, φαντασίας, μνήμης, λογικού, συνειδησεως, βουλήσεως και αυτεξουσίου δεν είναι παρά θεωρία της ψυχής. 'Ωστε αν εκ των δυνάμεων της ψυχής μεταβεί κάποιος στη φύση αυτής, αυτό ονομάζεται Ψυχολογία και αποτελεί ένα είδος Μεταφυσικής των εκτεθέντων. Επειδή η γνώση της ψυχής απαιτεί τη γνώση του δημιουργού των όντων, δηλαδή του Θεού, είναι αναγκαία και η απόδειξη του Θεού, πράγμα που ονομάζεται Φυσική Θεολογία.

ΠΗΓΗ: Βενιαμίν Λεσβίου, *Στοιχεία της Μεταφυσικής*, Βιέννη 1820, σ. ζ' -ιγ'.

μεταφυσική: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η επιστήμη του όντος και των ιδιοτήτων του. Ονομάζεται *πρώτη επιστήμη*. Μέρη της είναι το οντολογικό, το κοσμολογικό, το ψυχολογικό και το μεταφυσικο-θεολογικό.

ΠΗΓΗ: Παμπλέκη Χριστόδουλου, *Περί Φιλοσόφου, Φιλοσοφίας...*, Βιέννη 1786, σ. 36-39.

μεταφυσική εφηρμοσμένη: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η μεταφυσική που εξετάζει τις προεκτεθειμένες ιδέες και αρχές, αναφέρουσα αυτές σε ωρισμένα αντικείμενα, τα οποία δίνονται στην ψυχήν καθ' οιανδήποτε τρόπο γνώσεως. Το άθροισμα όλων αυτών των γνωστών αντικειμένων μπορεί να ονομασθεί γενικότερα Φύσις. Γι' αυτό η Εφηρμοσμένη Μεταφυσική μπορεί να ονομασθεί γενικότερα Μεταφυσική Φυσιολογία, με την οποίαν δεν πρέπει να συγχέουμε τη Διαβατική Φυσιολογία, που είναι Καθαρά Μεταφυσική και βάση της Εφηρμοσμένης. Καθώς δε η Φύσις γενικότερα εκλαμβάνεται ως αισθητή, ως άθροισμα δηλαδή των εν τόπω και χρόνω γινωσκομένων ή ως υπέρ αίσθησιν, δηλαδή ως άθροισμα των απολύτων και απροσδιορίστων, η Εφηρμοσμένη Μεταφυσική μπορεί να διαιρεθεί σε δύο τμήματα, το Περί της Αίσθητης Φύσεως και στο Περί της υπέρ Αίσθησιν.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Γ', Βιέννη 1819, σ. 68.

μεταφυσική θεολογία: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] επιστήμη που εξετάζει με θεωρητικές αρχές την ύπαρξη του Θεού, τις ιδιότητες και τα έργα του. Διαφέρει αυτή από τη Θετική Θεολογία, η οποία διδάσκει τα περί Θεού εξ αποκαλύψεως και από την Ηθική Θεολογία, η οποία ερευνά τα ίδια με πρακτικές αρχές της Ηθικής επιστήμης.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Γ', Βιέννη 1819, σ. 140.

μεταφυσική κοσμολογία: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] διακρίνεται από την εμπειρική κοσμολογία, που αποτελεί μέρος της Εμπειρικής Φυσικής, καθότι δεν θεωρεί τον κόσμο ως αντικείμενο της πείρας και της εξωτερικής αίσθησης, δηλαδή ως κόσμο αισθητό όπως εκείνη, αλλά ως αντικείμενο του Λόγου, δηλαδή ως κόσμο νοητό. Παρ' όλα αυτά με τον όρο νοητό κόσμο δεν εκλαμβάνουμε το συμπλήρωμα των αΐλων όντων, αλλά το απόλυτο άθροισμα των εν τόπω και χρόνω υπαρχόντων. Δηλαδή αν και φαίνονται τα πράγματα αυτά μερικώς, η Μεταφυσική Κοσμολογία τα συμπεριλαμβάνει όλα μαζί και έτσι εξετάζει τα επιθεωρούμενα αυτών στο σύνολό τους. Κατ' αυτό διακρίνεται η Κοσμολογία αυτή και από την Περί της αισθητής φύσεως φιλοσοφία, η οποία είναι Μεταφυσική της αισθητής φύσεως. Στην Μεταφυσική Κοσμολογία εντάσσονται 4 κοσμολογικά προβλήματα: α) Έχει ο κόσμος αρχή εν χρόνω και πέρατα εν τόπω ή είναι και κατά τα δύο απέραντος; β) Οι υλικές ουσίες συνίστανται από πλήθος απλών μερών πεπερασμένων ή είναι σύνθετες από μέρη απειράριθμα, εκ των οποίων έκαστο είναι και το αυτό σύνθετο; γ) Υπάρχουν στον κόσμο αιτίες απόλυτες και ελεύθερες ή είναι όλες σχετικές και υπαγόμενες σε αναγκαιότητα; δ) Υπάρχει στον κόσμο κάποια ύπαρξη αναγκαία ή η κάθε μία είναι ενδεχόμενη;

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Γ', Βιέννη 1819, σ. 127-129.

μεταφυσική σωματολογία: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η Μεταφυσική της αισθητής φύσεως. Η Μεταφυσική Σωματολογία και ειδικότερα Μεταφυσική Φυσιολογία, διακρίνεται από την Κοινή, καθ' ότι αυτή μεν εξετάζει τους νόμους της σωματικής φύσεως δια παρατηρήσεων και πειραμάτων, δηλαδή εκ των υστέρων, εκείνη δε δια των καθαρών ιδεών και αρχών της γνωστικής δύναμews, δηλαδή εκ των προτέρων. Αν και στρέφεται σε εμπειρικά αντικείμενα, το κάνει σύμφωνα με διαβατικές αρχές, των οποίων τη δύναμη πρέπει να αποδεχτεί ο φιλοσοφών λόγος, ανεξαρτήτως της πείρας. Γι' αυτό ονομάζεται και Λογική Φυσιολογία. Η δε Κοινή ονομάζεται Πειραματική ή Εμπειρική. Σε αυτή προτάσσεται συχνά εκείνη ως εισαγωγή ή προπαιδευτική, επιγραφόμενη ως Γενική Φυσική, κλώνοι δε της Εμπειρικής Φυσικής είναι η Χημεία, η Φυσική Ιστορία και η Φυσική Περιγραφή. Η Μεταφυσική Φυσιολογία ως Φιλοσοφία περί της Αισθητής φύσεως ονομάζεται από τους Γερμανούς Φυσική

Φιλοσοφία (*Naturphilosophie*), αν και ο όρος δεν είναι κάτι το νεοφανές, γιατί χρησιμοποιήθηκε επίσης στους αρχαίους χρόνους από τους Θαλή και Πυθαγόρα.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Γ', Βιέννη 1819, σ. 69-70.

μεταφυσική ψυχολογία: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] Ως κλάδος της φιλοσοφίας διδάσκει τα περί της ψυχής του ανθρώπου. Ως κλάδος της πνευματολογίας, ασχολείται με τη μελέτη των πνευμάτων, δηλαδή το Θεό, τους αγγέλους, τις ψυχές των ανθρώπων, εξετάζοντας τη φύση, τις ποιότητες και τις ειδικές δυνάμεις τους. Σχετίζεται με τη θεολογία, δηλαδή τη μελέτη του Θεού, με τη φιλοσοφία, μεταφυσική - δαιμονολογία, δηλαδή τη μελέτη των αγγέλων και την ψυχολογία, δηλαδή τη μελέτη υποκειμένου. Μέσω των αισθήσεων γνωρίζουμε τα σωματικά αντικείμενα του υλικού κόσμου και μέσω της σκέψης αποκτούμε γνώση του εαυτού μας και γενικά των πνευματικών μας ενεργειών, συγκροτώντας τις έννοιες της ηθικής. Η ψυχολογία ως τέτοια θεωρείται πηγή γνώσης και αυτογνωσίας. Διακρίνεται σε εμπειρική και λογική. Με τη βοήθειά της συνειδητοποιούμε όσα εμείς έχουμε τη δυνατότητα να δημιουργήσουμε και την υπεροχή μιας ανώτερης νοερής αιτίας, του Θεού. Χρησιμοποιώντας την ψυχολογία ως υπόβαθρο, μπορούμε να περάσουμε από αυτή στα ζητήματα της θεολογίας.

ΠΗΓΗ: Παμπλέκη Χριστόδουλου, *Περί Φιλοσόφου, Φιλοσοφίας...*, Βιέννη 1786, σ. 46-50.

μετέωρα πυρώδη, καυστικά και διαυγή: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] η βροντή και η αστραπή, ως αποτέλεσμα του ηλεκτρικού πυρός, του οποίου όλες τις ενέργειες μιμείται η τέχνη, ώστε υπερέχει εκείνο μόνο ως προς το μέγεθος της δύναμής του. Συμβαίνουν πάντοτε σε θερμό καιρό, γι' αυτό γίνονται συχνότερα κατά το θέρος παρά κατά το χειμώνα. Είναι άγνωστα σε κάποιους τόπους της διακεκευμένης ζώνης. Είναι ωφέλιμα για τον καθαρισμό της ατμόσφαιρας.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μ., Κ., *Εισαγωγή Γενική της Γεωγραφίας...*, τόμ. Β', Βιέννη 1816, σ. 81.

μετεωρογραφία: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η θεωρία των μετεώρων, δηλαδή των φαινομένων που συμβαίνουν ψηλά στον ουρανό. Ο όρος προέρχεται από την πρόθεση μετά και το ρήμα *αίρω*. Διακρίνονται τα μετέωρα σε υδατώδη, πυρώδη, αερώδη, όπως ατμοί, ομίχλη, νέφη, βροχή, χάλαζα, δρόσος, πάγος, πάχνη, κρύσταλλος, βροντές, αστραπές, πλανώμενο φως, ιπτάμενοι δράκοντες κ.α.

ΠΗΓΗ: Γαζή Ανθίμου, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών...*, τόμ. Β', Βιέννη 1799, σ. 318.

μέτρα γεωγραφικά: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] μέτρα με τα οποία καταμετρούνται οι απο-

στάσεις των τόπων. Διαφορετικά είναι τα μέτρα των αρχαιότερων και νεότερων γεωγράφων και ως προς την ονομασία και ως προς το μέγεθος. Από τα παλαιά επιστημότερα είναι η σχοίνος των Αιγυπτίων που ισοδυναμεί με 5000 γεωμετρικά πόδια, το στάδιο των Ελλήνων που ισοδυναμεί με 175, το μίλιον των Ρωμαίων που ισοδυναμεί με 1 000, το lieue (λέγες) των Γάλλων που ισοδυναμεί με 1500. Από τα νεότερα, επιστημότερα είναι των Γερμανών, των Άγγλων, τα θαλάσσια των Άγγλων, των Αράβων, τα θαλάσσια των Ολλανδών, των Ούγγρων, των Ιταλών.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Γεωγραφίας...*, Βιέννη 1804, σ. 61.

μέτρον: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] αν κάποια ποσότητα (μέγεθος) Π συγκριθεί με μια άλλη ποσότητα Μ, που θεωρείται μοναδιαία μονάδα μέτρησης, προκύπτει λόγος (αριθμός) που εκφράζει την ποσότητα Π. Η ποσότητα Μ ονομάζεται μέτρο και εξ ανάγκης πρέπει να είναι ομογενές προς την προσμετρούμενη ποσότητα. Έτσι η γραμμική πρέπει να μετρηθεί με γραμμή, η γωνία με γωνία κ.ο.κ.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Των Μαθηματικών Στοιχείων αι πραγματείαι...*, Λειψία της Σαξονίας 1767, σ. 258-259.

μέτρον γραμμών: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] ευθεία γραμμή, ως προς το μήκος απροσδιόριστη, η οποία διαιρείται σε δέκα ίσα μέρη, που ονομάζονται πόδες. Κάθε πους διαιρείται σε δέκα δακτύλους και κάθε δάκτυλος σε δέκα γραμμές. Κάθε γραμμή σε δέκα μόρια. Κάθε πους λοιπόν περιέχει 1000 μόρια, ο δε πους του Παρισίου περιέχει 1440 μόρια.

ΠΗΓΗ: Ραζή Δημητρίου, *Γεωμετρία νέα τάξει τε και μεθόδω...*, Βενετία 1787, σ. 8.

μέτρον επιφανειών: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] τετραγωνική επιφάνεια αποτελούμενη από δέκα τετραγωνικούς πόδας, η οποία υποδιαιρείται σε πόδας, δακτύλους, και μόρια, όπως και η γραμμή (δηλαδή το μέτρο γραμμών).

ΠΗΓΗ: Ραζή Δημητρίου, *Γεωμετρία νέα τάξει τε και μεθόδω...*, Βενετία 1787, σ. 8.

μήκος απλώς: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] ο μεσαίτατος κύκλος της γης, ο οποίος λαμβάνεται πάντοτε επί του ισημερινού με τον οποίο και συμπίπτει. Είναι δε όλο 360 μοιρών.

ΠΗΓΗ: Μοισιόδακος Ιωσήπου, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Βιέννη 1781, σ. 42.

μήκος άστρου: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] το τόξο της εκλειπτικής με άκρα το πρώτο σημείο του Κριού γ και το σημείο τομής του κύκλου πλάτους του άστρου με την εκλειπτική. (σημ.: ορθή αναφορά.)

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Α', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 155.

μήκος ιδιαίτερον: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] η απόσταση την οποία κάθε τόπος έχει από τον πρώτο μεσημβρινό.

ΠΗΓΗ: Μοισιόδακος Ιωσήπου, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Βιέννη 1781, σ. 42.

μήκων η ήμερος: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] φυτό από το οποίο λαμβάνουν το γνωστό όπιο ή μηκώνειον, *το αυχιόνι*. Είναι ο λευκανθής ήμερος μήκων, ο οποίος καλλιεργείται μεν συχνά στη Γερμανία, καλλιεργούμενος όμως στη Μικρά Ασία, την Αίγυπτο και τη Συρία, αποδίδει το κοινό όπιο, το οποίο συλλέγεται ως εξής: χαράσσουν λίγο τις πράσινες κεφαλές των μηκώνων, αφού απαρθήσουν. Από τη χαραγή δακρύζει ένας γαλακτοειδής οπός ή χυμός, τον οποίο αφήνουν να κρέμεται στο φυτό, μέχρι να ξεραθεί καλά. Μετά τον συγκεντρώνουν επιμελώς, τον κάμουν μικρά πιτάκια, τυλίγοντας τα με φύλλα μήκωνος και με τη μορφή αυτή τον πωλούν. Το γνήσιο όπιο είναι βαρύ, πυκνό, υπομέλανο, έχει οσμή αηδή και δριμεία γεύση. Όταν κανείς το φάει, του προέξενει νοσταλγία και ένα είδος μέθης με τερπνή ευθυμία, όπως το κρασί και τα λοιπά πνευματώδη ποτά. Αν όμως φάει υπέρ το μέτρο οδηγείται σε μανία. Γι' αυτό οι Τούρκοι συνηθίζουν να τρώνε όπιο πριν εφορμήσουν εναντίον του εχθρού. Η χρήση του είναι μεγάλη στην Τουρκία, την Αίγυπτο και τη Μικρά Ασία, όπου το τρώνε καθ' εκάστη. Οι Ευρωπαίοι το λαμβάνουν από την Τουρκία. Ανήκει στα ιατρικά φυτά.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 2, Βιέννη 1812, σ. 1-2.

μηχανικά όργανα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] εργαλεία κατασκευασμένα έτσι ώστε δι' αυτών με μεγάλη ταχύτητα, με λίγη δύναμη ή σε λίγο χρόνο να μπορεί κανείς να κινήσει πολύ μεγάλα σώματα, δηλαδή να τα ανεβάζει, να τα καταβάζει ή να τα περιστρέφει, ανάλογως των αναγκών. Διαιρούνται τα μηχανικά σώματα σε απλά και σύνθετα. Απλά είναι 7: ζυγός, μοχλός, τροχός, άξων εντρόχιος, επίπεδον κεκλιμένον, σφην, κοχλίας. Τα σύνθετα είναι πολλά και προκύπτουν από την ένωση και συμπλοκή των απλών. Τέτοια είναι: μοχλοφάλαγξ, πολύμοχλον, πολύσπαστον, γέρανος, κοχλίας απέραντος. Αν τα σύνθετα αυτά ενωθούν μεταξύ τους, συγκροτούν άλλα περισσότερο σύνθετα όργανα.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 127, 171-180.

μηχανική: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η επιστημονική γνώση των νόμων στους οποίους υπόκεινται οι ενέργειες όλων των σωμάτων που βρίσκονται σε μηχανικά όργανα. Οι ενέργειες αυτές είναι διττές, ίσες και άνισες. Ίσες θεωρούνται, όταν τα

μηχανικά σώματα στέκονται και ηρεμούν. Άνισες, όταν τα μηχανικά σώματα ταράσσονται και κινούνται. Κατά συνέπεια και η μηχανική επιστήμη διακρίνεται σε Στατική —γνώση των κανόνων των ίσων ενεργειών και Μηχανική— γνώση των κανόνων των άνισων ενεργειών. Όμως και οι δύο ονομάζονται με το γενικό όνομα Μηχανική. Καταχρηστικώς Μηχανική ονομάζεται και η τέχνη του να κατασκευάζει κανείς μηχανικά όργανα.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 126.

Μιγγρελία: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] περιοχή που συνορεύει προς βορράν με τον Καύκασο, προς νότο με την Αρμενία και τον Πόντο. (σημ.: Κολχίς.)

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 43-44.

μικροσκόπιον: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] η εφεύρεσή του είναι αξιολογότερη στην Πειραματική Φυσική και τη Φυσική Ιστορία, επειδή δι' αυτού ανακαλύψαμε πάμπολλα πράγματα, τα οποία δεν μπορεί να εξετάσει ο ανθρώπινος οφθαλμός και μάθαμε τον απείρως λεπτότατο οργανισμό και τη σύνθεση των ζώων, των φυτών και των ορυκτών, των οποίων η θαυμάσια κατασκευή μας προξενεί απεριγράπτη ηδονή. Τα μικροσκόπια είναι πολυειδή και διαιρούνται σε απλά και σύνθετα. Το θαυμασιότερο όμως και πιο παραστατικό των αλλόκοτων θεαμάτων είναι το ηλιακό μικροσκόπιο, δια του οποίου είναι δυνατόν να αυξηθούν τα πράγματα σε σκοτεινό θάλαμο, όσο κανείς θέλει, δηλαδή ένας ψύλλος να παρασταθεί ίσος με ίππο. Όλα τα φυσικά πράγματα εξετάζόμενα δια του μικροσκοπίου παριστάνονται ωραιότερα και εντελέστερα από όλα τα έργα της ανθρώπινης τέχνης και επιμέλειας, των οποίων η ατέλεια και έλλειψη δεν υποπίπτει στη γυμνή του ανθρώπου όραση. (σημ.: μικροσκόπιο.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 4, Βιέννη 1811, σ. 1-2.

μικροσκόπιον: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] είναι το όργανο με το οποίο τα μικρά μεγάλα φαίνονται, τα υπερβολικά λεπτά και μη αντιληπτά με τους οφθαλμούς, γίνονται ορατά. Με αυτά ο μικρόκοσμος, το αγνοούμενο, παντοδαπόν, πολυειδές και άμετρον πλήθος των αοράτων ζωυφίων, έγινε γνωστός κατά τον περασμένο αιώνα. Το μικροσκόπιο διαιρείται σε απλό - μονόφακο και σύνθετο - πολύφακο. Παραμένει άγνωστο τότε και από ποιον επινοήθηκαν μικροσκόπια πριν το 1618.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Β', Λειψία Σαξωνίας 1767, σ. 125.

μιλλιόνιον: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] μονάς χιλιάδος των χιλιάκις χιλίων (ένα δισεκατομμύριο, 1.000.000.000).

ΠΗΓΗ: Κοσμά, Μπαλάνου Βασιλοπούλου, *Ἐκδσεις συνοπτικῆ ἀριθμητικῆς, ἀλγεβρας καὶ χρονολογίας*, Βιέννη 1798, σ. 6.

μίνα: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα βάρους γεννημάτων στη Γένοβα. Μία μίνα περιέχει με 8 κουάρτες. Μία κουάρτα περιέχει 12 γομπέτες. Μία μίνα της Γένοβας ισοδυναμεί με 68 οκάδες Κωνσταντινουπόλεως.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 27.

μίνθη: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] δεν αναπτύσσεται στη Γερμανία άγρια, όπως τα λοιπά είδη του ηδύσμου αλλά μόνον στην Αγγλία. Στη Γερμανία καλλιεργείται σε κήπους και αντέχει τους δριμύτατους χειμώνες. Είναι θάμνος χαμηλός, με βλαστό ύψους ενός ποδιού, ο οποίος όταν ανθίζει βγάζει στην κορυφή σε σχήμα σταχυού άνθη υπογαλανόλευκα. Τα πράσινά του φύλλα έχουν δριμεία ευωδία και ποιότητα αρώματος καυστική. Για το λόγο αυτό αποτελεί δραστικό ιατρικό για την ενδυνάμωση του στομάχου και προξενεί ευθύς σχεδόν μια ευχάριστη θερμότητα σε όλο το σώμα. (σημ.: μίνθη, δηκτικός πιπεράτος δυόσμος.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 5, Βιέννη 1811, σ. 1-2.

Μογγολφιέριοι μηχαναί: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] εναέριες μηχανές, αποτελούμενες από γεμισμένες με φλογιστό αέρα σφαίρες, τις οποίες ο αεροναύτης μπορεί να ανεβάσει ή να κατεβάσει, με αύξηση και ελάττωση του πυρός, που ανάβει κάτω από αυτές. Τις εξαναγκάζει να ανεβούν σε ύψος, ρίχνοντας κάτω το έρμα του πλοιαρίου του και πάλι τις κάνει να πέσουν στη γη, ανοίγοντας τη δικλίδα της σφαίρας που περιέχει το φλογιστό αέρα, επιτρέποντας σταδιακά την είσοδο του ατμοσφαιρικού αέρα στο εσωτερικό τους. (σημ.: αερόστατα.)

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Β', Βιέννη 1812, σ. 112.

Μογολία: (Μογγολία) [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] αποτελείται από την κυρίως Μογολία και την Καλμουκία. Είναι χώρα υψηλή, ψυχρή και βαλτώδης. Εδώ κατοικεί ο μέγας Λάμας (Μογγολικός Αρχιερέυς), η μητρόπολη του οποίου ονομάζεται Κούρφα ή Ούργα. Οι Καλμούκοι βρίσκονται υπό την προστασία της Ρωσσίας, ενώ οι Μογόλοι υπό της Κίνας.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 197.

μόδιον: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα μέτρησης βάρους στη Βενετία. 1 μόδιον ισοδυναμεί με 700 λίτρες χοντρές.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 25.

Μοισία: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] περιοχή ανατολικά της Ιλλυρίδος, εξαπλώνετο κάτω του Δανουβίου μέχρι τον Πόντο. Περιελάμβανε τη σημερινή Σερβία και Βουλγαρία. Πόλεις της Άνω Μοισίας: Νείσος ή Νίσσα Σερβίας, Σκώποι ή Σκόπια. Πόλεις της Κάτω Μοισίας: Νικόπολις, Δορόστον ή Δουρόστολον ή Δύστρα (*Σιλίστρα υπό Τούρκων*).

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 150-151.

μολύβδαινα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] μέταλλο λευκόφαιο με κόκκους, 3 1/2 φορές βαρύτερο του ύδατος. Παλαιότερα το ταύτιζαν με το θειούχο σίδηρο (*μαύρη πέτρα*), επειδή βάφει τα χέρια, όμως πρόκειται για μέταλλο διαφορετικό. Δεν τήκεται ούτε διαλύεται σε οξέα. Αν ζεσταθεί στον καθαρό αέρα μεταβάλλεται σε οξειδίο που μπορεί να κρυσταλλωθεί στη μετεώριση. Μοιάζει με το στίμμι και συναντάται στη Σαξωνία, Βοεμία (Βοημία), Σουηκία (Σουηδία), Γαλλία, κ.α. (σημ.: μολυβδένιο.)

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 253-254.

μόλυβδος: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] μέταλλο καύσιμο, ευάγωγο και εύκολα τηκόμενο, με λευκό σκοτεινό χρώμα. Είναι το λιγότερο ηχώδες, ελαστικό και γλισχρό μέταλλο, απαλό, χαράσσεται με το νύχι, κόβεται με μαχαίρι και μαυρίζει τα χέρια, έχει ιδιαίτερη οσμή. Τήκεται στο πυρ και η επιφάνεια του απορροφά οξυγόνο, δημιουργώντας οξειδίο του μολύβδου, που αν ενωθεί με οξυγόνο, από λευκόφαιο μεταβάλλεται σε κίτρινο και αν μείνει στη φωτιά περισσότερη ώρα ονομάζεται οξειδίο μολύβδου ερυθρόν (*minium*). Ο μολυβδος αλλοιώνεται από το ύδωρ και τα οξέα ενεργούν πάνω του. Χρησιμοποιείται για την κατασκευή υδραγωγών, *υέλων μαλδών* (σμάτων) και στην Ιατρική για την παρασκευή αλοιφών και εμπλάστρων. Όμως τόσο ο ίδιος όσο τα και εξ αυτού κατασκευαζόμενα είναι επιβλαβή, γιατί προκαλούν *θανάσιμες κωλικές ασθένειες*.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 233-240.

μονάς: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] η αφηρημένη ποσότητα με την οποία δηλώνουμε το ένα. Ο Ευκλείδης την όρισε ως εξής: *μονάς είναι ο όρος με τον οποίο έκαστο των όντων λέγεται έν.*

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 3.

μονάς: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] ένα πράγμα το οποίο υπάρχει μόνο μία φορά και όχι περισσότερες. Αυτή λαμβανόμενη πολλές φορές αποτελεί έπειτα έναν αριθμό, δηλαδή μία ποσότητα.

ΠΗΓΗ: Δούκα Κωνσταντίνου Μ., *Πρακτική Αριθμητική...*, τόμ. Α', Βιέννη 1820, σ. 1.

μονήρες σώμα (isole): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] αυτό το οποίο στηρίζεται από το αυτηλεκτρικό σώμα ή κρέμεται δια μετάξης. Όταν θέλουμε να ηλεκτρίσουμε ετεροηλεκτρικό σώμα, το κάνουμε μονήρες για να μην επικοινωνεί με τα άλλα ετεροηλεκτρικά σώματα, τα οποία του αρπάζουν την ηλεκτρική ύλη.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 531.

μονόξυλον: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] εργαλείο με το οποίο μετρίεται η ταχύτητα του καραβιού. *Ιταλιστί ονομάζεται μπαρκιέττα.* Αποτελείται από ένα σκοινί πάνω στο οποίο έχουν σημειωθεί κόμποι σε καθορισμένη μεταξύ τους απόσταση. Για να προσδιοριστεί η ταχύτητα του πλοίου μετρούν πόσους κόμπους διατρέχει το καράβι σε μισό λεπτό της ώρας. Οι συγγραφείς δεν συμφωνούν όλοι για την απόσταση μεταξύ των κόμπων στο σκοινίδιο του μονοξύλου, επειδή έχουν διαφορετικές γνώμες περί του αριθμού των ποδών που περιέχονται σε ένα βαθμό ενός μέγιστου κύκλου της γης. (σημ.: δρομόμετρο.)

ΠΗΓΗ: Ζαφαράνα Σπυρίδωνος, *Του Ναυκλήρου Εφημερινή εις το πέλαγος πράξι...*, Κωνσταντινούπολις 1803, σ. 156.

μορατόρια: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] τα αναβλητήρια γράμματα, μέσω των οποίων δίνεται από την εξουσία στον εν ανάγκη ελθόντα πραγματευτή ένα χρονικό περιθώριο, στη διάρκεια του οποίου έχει την ευκαιρία να αναζητήσει μέσο αποφυγής της πραγματικής κήρυξης της χρεωκοπίας. Αν στο χρονικό αυτό διάστημα δεν βρει την απαραίτητη βοήθεια, τότε πρέπει, μετά την παρέλευση του, να κηρυχθεί *ανίκανος*. [Ο όρος προέρχεται από τη λατινική λέξη *moratorius* -a -um που σημαίνει κωλυτικός.]

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσσιον 1817, σ. 189.

μόρια στοιχειακά: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] μικροσκοπικά σωματίδια από τα οποία συντίθενται τα σύνθετα σώματα. Αυτά διαφοροποιούνται ως προς τη φύση, ως προς τις δυνάμεις και ενέργειες που φανερώνονται στις τροπές και αλλοιώσεις και σε όλες γενικά τις μεταβολές των σωμάτων. Η αέναος ροή της φύσης είναι αποτέλεσμα της ενδόμυχης και διηνεκούς μεταβολής των στοιχειακών μορίων, εξ αιτίας της οποίας γίνονται και φθίνουν τα σύνθετα σώματα.

ΠΗΓΗ: Μακραίου Σεργίου, *Επιτομή Φυσικής Ακροάσεως*, Βενετία 1816, σ. 24-29.

Μόσχα: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] πόλης της Ευρωπαϊκής Ρωσίας δίπλα στον ποταμό Βόλγα, στο μέσο της επικράτειας, πρώτη μητρόπολη της μοναρχίας με 300 000 πληθυσμό. Από τα πολυάριθμα οικοδομήματά της 100 είναι ηγεμονικά παλάτια, καλοκτισμένα και πέτρινα, υπάρχουν όμως και ξύλινες κατοικίες και όμοιες με καλύβες. Το ανάκτορο των παλαιών τσάρων ονομάζεται Κρεμλ (Κρεμλίνο). Από τα επίσημα οικοδομήματά της είναι το νοσοκομείο, το ορφανοτροφείο, ένα πανεπιστήμιο και δύο γυμνάσια.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 164.

μουτουκάλλια: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα μέτρησης βάρους των μαργαριταριών και των αρωμάτων (μόσχων). 108 μουτουκάλλια ισούνται με 1 μάρκα Βενετίας.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 9.

Μπασαραβία: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] μία από τις επαρχίες της Ευρωπαϊκής Τουρκίας. Κείται μεταξύ των εκβολών του Δουνάβευς, της Μαύρης Θάλασσας, στα ανατολικά της Μολδαβίας. Οι κάτοικοι είναι Τάταροι Μωαμεθανοί, αναμειγμένοι με Βλάχους. Ασχολούνται με τη γεωργία, ιπποτροφία, βουκολική και μελισσοουργία. Η περιοχή βρίσκεται στην κατοχή των Ρώσων. (σημ.: Βεσαραβία.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Κυριακού, *Σχολαστική Γεωγραφία...*, Βιέννη 1808, σ. 345.

Μπελιγράτη: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] ονομάζεται και Λευκόπολις. Είναι πρωτεύουσα της Σερβίας, επαρχίας της Ευρωπαϊκής Τουρκίας. Διάσημη και οχυρή πόλη κτισμένη στη συμβολή των ποταμών Σάου (Σάβου) και Δούναβη. Αποτελεί εμπορικό διακομιστικό κέντρο μεταξύ Τουρκίας - Αυστρίας. (σημ.: Beograd, Βελιγράδι.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Κυριακού, *Σχολαστική Γεωγραφία...*, Βιέννη 1808, σ. 344.

μπιγόντζο: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα βάρους για το κρασί στη Βενετία, προκειμένου για χονδρική πώληση. 1 μπιγόντζο ισοδυναμεί με 2 μαστέλλα.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 24.

Μπόσνα: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] ιδιαίτερη τοπαρχία με τίτλο Βασιλείου, που ανήκει στις επαρχίες της Ευρωπαϊκής Τουρκίας. Προς ανατολάς συνορεύει με τη Σερβία, προς νότο με την Αλβανία, δυτικά με τη Δαλματία - Κροατία και μέρος του Αδριατικού πελάγους και προς βορράν με τη Σλαβονία. Οι Μπόσινάκοι είναι γενναίο και φιλελεύθερο γένος, μιλούν σλαβικά και άλλοι από αυτούς είναι Μωαμεθανοί, άλλοι Χριστιανοί του Ανατολικού και Δυτικού Δόγματος. Πρωτεύουσα της Μπόσνας

το Σαράϊον (Σαράγεβο), πόλη μεγάλη, εμπορική με τεχνουργεία όπλων. (σημ.: Βοσνία.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Κυριακού, *Σχολαστική Γεωγραφία...*, Βιέννη 1808, σ. 344-345.

μπράτζον: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα μέτρησης μήκους των υφασμάτων στη Βενετία και στο Λιβόρνο. Πρόκειται για μια άλλη ονομασία του *πήγχεως*. Υπάρχουν δύο είδη: *μπράτζο μάλλινο* με το οποίο μετρούνται τα εμπορεύματα από μαλλί, λινάρι, βαμβάκι, κανάβι και *μπράτζο μεταξίου*, με το οποίο μετρούνται τα μεταξωτά και χρυσά υφάσματα.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 17, 29.

Μυσία: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] περιοχή της Μικράς Ασίας. Κατά τους παλαιούς διακρίνεται: η Μικρά Μυσία κοντά στον Ελλήσποντο και η Μεγάλη Μυσία, που όριό της στο βορρά είναι η Τρωάδα, στο νότο η Πέργαμος, στα ανατολικά η Φρυγία.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 26-27.

μυστήρια φύσεως: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] θεωρούνται πολλά πράγματα της φύσης ακατάληπτα από τον ανθρώπινο νου, την ύπαρξη των οποίων πρέπει να πιστεύουμε, διότι μας πληροφορεί γι' αυτά η αναντίρρητος πείρα.

ΠΗΓΗ: Κανέλου Στεφάνου, *Φυσική Δημώδης εις Παύσιν της Δεισιδαιμονίας...*, Βενετία 1810, σ. 75.

Ναδίρ: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] μία στιγμή (σημείο) κατά διάμετρον αντικειμένη προς τη στιγμή (σημείο) του Ζενίθ, η οποία δημιουργείται από την ίδια γραμμή που διαπερνά ακριβώς κάτω από τα πόδια μας και από το κέντρο της Γης και φτάνει ως την κυρτή επιφάνεια του άλλου μέρους του Ουρανού.

ΠΗΓΗ: Νοταρά Χρυσάνθου, *Εισαγωγή εις τα γεωγραφικά και σφαιρικά*, Παρίσι 1716, σ. 15.

νάρκη: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] είδος ψαριού που συναντάται στον Περσικό Κόλπο ή στη Μεσόγειο Θάλασσα. Στο δισκοειδές σώμα του βρίσκονται εξάγωνες κρεώδεις ίνες που φέρουν ηλεκτρισμό. Αυτές δίνουν σε όποιον τις αγγίζει με το χέρι σφοδρό ηλεκτρικό χτύπημα, που δημιουργεί τίναγμα και μουδιασμα. Μετά το θάνατό της, η νάρκη δεν έχει την παραμικρή ηλεκτρική δύναμη.

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Β', Βιέννη 1812, σ. 215.

ναύλος: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η τιμή μίσθωσης ενός караβιού ή άλλου θαλάσσιου πλοίου. Αυτός καθορίζεται βάσει συμφωνίας των μερών, αποδεικνύεται από